

महर्षिपाणिनिसंस्कृतवैदिकविश्वविद्यालयः

देवासमार्गः, उज्जयिनी (म.प्र.) 456010

आचार्यनव्यव्याकरणम्

Programme Code – AC-NVY

सत्रार्द्धपरीक्षापाठ्यक्रमः

(विकल्पाधारितक्रेडिटपद्धतिपाठ्यक्रमः)

C.B.C.S.

2022-2023

वेदव्याकरणविभागः

वेदवेदाङ्गसाहित्यसङ्कायः

महर्षिपाणिनिसंस्कृतवैदिकविश्वविद्यालयः, देवासमार्गः, उज्जयिनी (म.प्र.)

अणुसङ्केतः - regpsvmp@rediffmail.com, अन्तर्जालपुटम् - www.mpsvv.ac.in

महर्षिपाणिनिसंस्कृतवैदिकविश्वविद्यालयः उज्जयिनी(म.प्र.)

आचार्यनव्यव्याकरणम् (सी.बी.सी.एस.)परीक्षापाठ्यक्रमः

नियमावलिः

1. पाठ्यक्रमस्वरूपम्-

अयन्दिवार्षिकः पाठ्यक्रमश्चतुर्षु सत्रार्द्धेषु विभक्तो भविष्यति। पाठ्यक्रमेऽस्मिन् प्रतिसत्रार्द्धे षट् पत्राणि भविष्यन्ति। तेषु चत्वारि प्रश्नपत्राणि मूलविषयसम्बद्धानि अनिवार्याणि सन्ति। पञ्चमं पत्रं वैकल्पिकं (CBCS) विद्यते। यत्र त्रयो विषयाः विकल्पत्वेन प्रदत्ताः सन्ति। तत्र छात्राः स्वेच्छया किमप्येकं पत्रं चित्वा अध्येतुं शक्नुवन्ति। षष्ठं प्रश्नपत्रं सम्प्रेषणकौशलस्य समूहचर्चायाश्च कृते निर्धारितं विद्यते। तृतीयसत्रार्द्धे षष्ठे प्रश्नपत्रे परियोजनाकार्यं विकल्पेन गृहीतुं शक्यते। तत्र परियोजनाकार्ये अनुवादः पाण्डुलिपिसम्पादनं प्रशिक्षणकार्यं सर्वेक्षणं कार्यस्थलप्रशिक्षणं वा कर्तुं शक्यते। चतुर्थसत्रार्द्धे षष्ठे प्रश्नपत्रे लघुशोधप्रबन्धलेखनं विकल्पेन स्वीकर्तुं शक्यते। पाठ्यक्रमे प्रतिपत्रं पूर्णाङ्काः शताङ्काः (100) निर्धारिताः। तेषु चत्वारिंशदङ्कानाम् (40) आन्तरिकमूल्याङ्कनम् भविष्यति। एवञ्च षष्ठ्यङ्कानां (60) बाह्यपरीक्षा (सैद्धान्तिकपरीक्षा) भविष्यति।

2- प्रवेशनियमाः-

आचार्यनव्यव्याकरणपरीक्षायां वक्ष्यमाणपरीक्षोत्तीर्णाः प्रवेशार्हाः।

1. विश्वविद्यालयानुदानायोगनवदेहलीद्वारा प्राप्तमान्यताविश्वविद्यालयस्य संस्थानस्य वा स्नातकपरीक्षोत्तीर्णाः छात्राः आचार्यनव्यव्याकरणपरीक्षायां प्रवेशार्हाः।

3-परीक्षायोजना-

- 1 - आचार्यनव्यव्याकरणपरीक्षायाः माध्यमः संस्कृतभाषा भविष्यति।
- 2- आचार्यनव्यव्याकरणपरीक्षायां साफल्यार्थं चतुर्षु सत्रार्द्धेषु समष्टिरूपेण पञ्चत्रिंशत् प्रतिशतमङ्काः(35%),

4. प्रश्नपत्रनिर्माणयोजना -

निम्नानुसारं त्रिविधप्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रत्येकप्रश्ने एको विकल्पोऽनिवार्यः।

क्रमः	प्रश्नप्रकारः	प्रश्नसंख्या	अङ्कः	योगः
1	बहुविकल्पीयप्रश्नाः	5	1	5
2	लघूत्तरीयप्रश्नाः/टिप्पण्यात्मकाः	5	3	15
3	निबन्धात्मकाः/व्याख्यात्मकाः	5	8	40
4	आन्तरिकमूल्याङ्कनम्			40
	योग			100

5. ग्रेडिंगपद्धति:श्रेणिनिर्धारणञ्च-

CONVERSION OF MARKS INTO GRADE AND GRADE POINT			
Latter Grade	Grade Points	Description	Range of Marks (%)
O	10	Outstanding	90 - 100
A+	9	Excellent	80 - 89
A	8	Very Good	70 - 79
B+	7	Good	60 - 69
B	6	Above Average	50 - 59
C	5	Average	40 - 49
P	4	Pass	35 - 39
F	0	Fail	0 - 34
Ab	0	Absent	Absent

Division	Criterion
First Division with Distinction	The candidate has earned minimum number of credits required for the award of the degree in first attempt with CGPA of 8.00 or above.
First Division	The candidate has earned minimum number of credits required for the award of the degree with CGPA of 6.50 or above.
Second Division	The candidate has earned minimum number of credits required for the award of the degree with CGPA of 5.00 or above but less than 6.50 .
Pass Division	The candidate has earned minimum number of credits required for the award of the degree with CGPA of 4.00 or above but less than 5.00

Equivalent Percentage- CGPAX10

The Maximum Marks per paper is fixed at 100

(If it is less or more than 100, convert it into 100 for grading)

Cumulative Grade Point Average

Based on the grades obtained in all the subjects registered for by a student, his or her cumulative Grade point Average Semester Grade Point Average (SGPA), Yearly Grade point average (YGPA),and Cumulative Grade Point Average (CGPA) is calculated as follows:

$$\text{SGPA/YGPA/CGPA} = \frac{\sum (\text{No. of credits} * \text{Grade Point})}{\sum \text{No. of Credits}}$$

SGPA/YGPA/CGPA is rounded off to the decimal Place.

समस्तः
विभागाध्यक्ष
वेद एवं व्याकरण विभाग
महर्षि पाणिनि संस्कृत एवं वैदिक विश्वविद्यालय
उज्जैन (म.प्र.)

स्नातकोत्तरपरीक्षाकार्यक्रमः
(विकल्पाधारितक्रेडिटपद्धतिपाठ्यक्रमः)

C.B.C.S.

परीक्षा-योजना

आचार्य नव्यव्याकरणम्

(Programme Code – AC-NVY)

प्रथमसत्रार्द्धः

विषयकूटः	पाठ्यक्रमकूटः	पाठ्यक्रमनाम	क्रेडिट	प्रतिसप्ताहम् अध्यापन कालांशः	बाह्यपरीक्षा- अङ्काः	आन्तरिकमूल्याङ्कन- अङ्काः	पूर्णाङ्काः
VVNY 101	CC 1	लघुशब्देन्दुशेखरः (आदितः न पदान्त... इति सूत्रं यावत्)	05	5Hrs	60	40	100
VVNY 102	CC 2	महाभाष्यम् (4-5 आह्निकम्)	05	5Hrs	60	40	100
VVNY 103	CC 3	व्युत्पत्तिवादः	05	5Hrs	60	40	100
VVNY 104	CC 4	वैयाकरण-भूषणसारः (आदितः सुबर्थप्रकरणं यावत्)	05	5Hrs	60	40	100
VVSY 104	EC शुक्लयजुर्वेदः	शुक्लयजुर्वेदः	05	5Hrs	60	40	100
VVFJ 104	EC फलितज्योतिषम्	ज्योतिषशास्त्रस्य इतिहासः					
VVSS 101	EC साहित्यम्	काव्यप्रकाशः					
	CS(I)	सञ्चारकौशलः Communication Skills	03	3Hrs	N/A	60	60
	GD(I)	Group Discussion	02	2Hrs	N/A	40	40
		TOTAL	30	30	300	300	600

Note - Core Course (CC), Elective Course (EC), Communication Skills (CS), Group Discussion (GD)

- विषयसमूहः CC1, CC2, CC3, CC4, अनिवार्यःवर्तते।
- विषयसमूहेऽस्मिन् EC वैकल्पिको विद्यते। ततश्छात्रैः स्वेच्छया कश्चिदेको विषयः स्वीकर्तव्यः।
- सञ्चारकौशलः (कम्युनिकेशनस्किल्स) तथा सामूहिकपरिचर्चा (ग्रुपडिस्कशन सर्वेषाङ्कृते अनिवार्यम्।

उद्देश्यानि-

- पाणिनिव्याकरणस्य वैशिष्ट्यं छात्राः जानीयुः।
- भारतीयसंस्कृतेः, मानवमूल्यानाम्, भारतस्य गौरवपूर्णैतिहासस्य च परिचयः छात्रेषु भवेयुः।

— इ.प.ल. ? —
विभागाध्यक्ष
वेद एवं व्याकरण विभाग
पाणिनि संस्कृत एवं वैदिक विश्वविद्यालय
उज्जैन (म.प्र.)

- कुशलवक्त्रः, कुशललेखकाः, उपदेष्टारः, व्याख्यातारः, साहित्यकाराः, विद्वांसश्च छात्राः भवेयुः।
- स्ववृत्त्यर्थं छात्राणां कौशलसम्बर्द्धनम्।
- शासकीय-अशासकीयक्षेत्रेषु संस्कृतशिक्षकाणां, प्रबन्धकानां, मार्गदर्शकानां, धर्मगुरूणां च पदेषु नियुक्त्यर्थं योग्यनागरिकनिर्माणम्।

लाभाः-

- स्नातकोत्तरोपाधिं प्राप्य छात्राः शासकीयाशासकीयेषु वा संस्थासु शिक्षकाः भवितुमर्हन्ति।
- छात्राः भारतीयसेनायां धर्मगुरवः भवितुमर्हन्ति।
- छात्राः कुशलोपदेष्टारः कुशलवक्त्रारः साहित्यकाराश्च भवितुमर्हन्ति।
- छात्राः संस्कृतशिक्षायाः संरक्षणाय प्रचाराय च योगदानं प्रदास्यन्ति।
- छात्राः श्रेष्ठनागरिकरूपेण राष्ट्रस्य सुदृढीकरणे विकासे च अवदानं दातुं योग्याः भविष्यन्ति।

— सफल? —
 विभागाध्यक्ष
 वेद एवं व्याकरण विभाग
 प्राणिनि संस्कृत एवं वैदिक विश्वविद्यालय
 उज्जैन (म.प्र.)

स्नातकोत्तरोपाधिपाठ्यक्रमः
(विकल्पाधारितक्रेडिटपद्धतिपाठ्यक्रमः)

C.B.C.S.

आचार्यनव्यव्याकरणम्
प्रथमसत्रार्द्धम्

भाग-अ परिचयः

1.	पाठ्यक्रमस्य कूटः- CC1	विषयकूटः - VVNY 101	सत्रम् -2022-2023
2.	शीर्षकः	लघुशब्देन्दुशेखरः (आदितः न पदान्त.. इति सूत्रं यावत्) (प्रथमप्रश्नपत्रम्)	
3.	पाठ्यक्रमस्य प्रकारः (कोर कोर्स/ इलेक्टिव)	मुख्यविषयः:(core course)	
4.	पूर्वापेक्षा (Pre-requisite) (If any)	विश्वविद्यालयानुदानायोगनवदेहलीद्वारा प्राप्तमान्यताविश्वविद्यालयस्य संस्थानस्य वा स्नातकपरीक्षोत्तीर्णः तत्समकक्षपरीक्षोत्तीर्णो वा आचार्यनव्यव्याकरणपरीक्षायां प्रवेष्टुमर्हः।	
5.	पाठ्यक्रमस्य अध्ययनोपलब्धिः (Course Learning Outcomes (CLO))	लघुशब्देन्दुशेखरे अस्य पाठ्यांशस्य अध्ययनानन्तरं छात्रः सिद्धान्तकौमुदीग्रन्थे व्याख्यातानां पाणिनीयसूत्राणाम् आशयम् अवगतवान् भवति। सिद्धान्तकौमुदीग्रन्थे व्याख्यातानां संज्ञाप्रकरणस्थानां, परिभाषाप्रकरणस्थानां सूत्राणाम्, अपि च विशिष्टानां व्याकरणपरिभाषाणां च ज्ञानं प्राप्तवान् भवति।	
6.	क्रेडिटमानम्	5	
7.	पूर्णाङ्काः	100	उत्तीर्णाङ्काः-35

भाग-ब, पाठ्यक्रमस्य विषयवस्तु

व्याख्यानस्य सम्पूर्णसङ्ख्या (प्रतिसप्ताहं पञ्चकालांशाः)

सम्पूर्णव्याख्यानकालः- षष्टिहोरात्मकः(60 hours)

Unit	विषयः	अङ्काः
Unit – 1	संज्ञाप्रकरणम् (मङ्गलश्लोकः, अइउण्, वर्णात्कारः, इति माहेश्वराणि, रप्रत्याहारः, अन्योन्याश्रयशङ्का, हलन्त्यम् (१), आदिरन्त्येन सहेता, हलन्त्यम् (२), अनेकान्ताः अनुबन्धाः, एकान्ताः)	12
	Objective – संज्ञाप्रकरणस्थानां सूत्राणाम् आशयस्य परिज्ञानं, कासाञ्चन परिभाषाणां ज्ञानं च।	
Unit – 2	संज्ञाप्रकरणम् (उपदेशः आद्योच्चारणम्, प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः, ऊरेकालोच्छ्वस्वदीर्घप्लुतः, उच्चैरुदात्तः, तस्यादित उदात्तमर्धह्रस्वम्, मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः, तुल्यास्यप्रयत्नं सवर्णम्, नासिकानुस्वारस्य)	12
	Objective – संज्ञाप्रकरणस्थानां सूत्राणाम् आशयस्य परिज्ञानं, कासाञ्चन परिभाषाणां ज्ञानं, स्थानप्रयत्नविवेकः च।	
Unit – 3	संज्ञाप्रकरणम् (यत्नो द्विधा, पूर्वत्रासिद्धम्, बाह्यप्रयत्नस्त्वेकादशधा, ऋलृवर्णयोः मिथः सावर्ण्यम्, अणुदित्सवर्णस्य चाप्रत्ययः, तपरस्तत्कालस्य, वृद्धिरादैच्, भूवादयो धातवः, नवेति विभाषा, स्वं रूपं शब्दस्याशब्दसंज्ञा, येन विधिस्तदन्तस्य, विरामोऽवसानम्, सुप्तिङन्तं पदम्, हलोऽनन्तराः संयोगः, संयोगे गुरु)	12
	Objective – संज्ञाप्रकरणस्थानां सूत्राणाम् आशयस्य परिज्ञानं, वार्तिकस्य अवगमनं, बाह्यप्रयत्नविवेकश्च।	
Unit – 4	परिभाषाप्रकरणं च (इको गुणवृद्धी, अचश्च, आद्यन्तौ टकितौ, मिदचोऽन्त्यात्परः, षष्ठी स्थानेयोगा, स्थानेऽन्तरतमः, तस्मिन्निति निर्दिष्टे पूर्वस्य, डिच्च, स्वरितेनाधिकारः)	12
	Objective –परिभाषाप्रकरणस्थानां च सूत्राणाम् अर्थावगमः।	
Unit – 5	अक्सन्धिप्रकरणस्य इको यणचि इत्यतः न पदान्ताद्विर्वचन... इति सूत्रं यावत्।	12

भाग-स अनुशासिताध्ययनसंसाधनानि
पाठ्यपुस्तकानि, सन्दर्भग्रन्थाः, अन्यसंसाधनानि

अनुशासित सहायकपुस्तकानि/ग्रन्थाः/अन्यपाठ्यसंसाधनानि/पाठ्यसामग्री-

1. लघुशब्देन्दुशेखरः आचार्यविश्वनाथमिश्रः चौखम्बासुरभारतीप्रकाशनम्, वाराणसी ।
2. लघुशब्देन्दुशेखरः गुरुप्रसादशास्त्री टीकापञ्चकोपेतः चौखम्बासुरभारतीप्रकाशनम् वाराणसी
3. लघुशब्देन्दुशेखरः - महामहोपाध्याय-नागेशभट्टविरचितः, सम्पादकः - डा. बालशास्त्री, वाणीविलासप्रकाशनं, के.८/५, बीबी हटिया, वाराणसी - २२१ ००१

Reference Books

१. अष्टाध्यायी - पाणिनिविरचिता, सम्पादनं - श्रीगोपालदत्तपाण्डेयः, चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी - 221 0011
२. परिभाषेन्दुशेखरः - महामहोपाध्याय-नागेशभट्टविरचितः, सम्पादकः - सदाशिवशास्त्री, चौखम्बासंस्कृतसंस्थानम्, के.३७/११६, गोपाल मन्दिर लेन्, वाराणसी - २२१ ००१
३. महाभाष्यम् - पतञ्जलिविरचितम्, संस्कर्ता - श्रीगुरुप्रसादशास्त्री, सम्पादकः - श्रीनन्दकिशोरशास्त्री, प्रतिभाप्रकाशनं, २९/५, शक्तिनगर, दिल्ली - ११० ००७।
४. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी - भट्टोजिदीक्षितप्रणीता (बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनीसहिता), सम्पादकः - म.म.पं.गिरिधरशर्मा चतुर्वेदः, म.म.पं.परमेश्वरानन्दशर्मा विद्याभास्करः, मोतिलाल बनारसीदास, बङ्गलो रोड, दिल्ली - 110 007।

Suggested equivalent online courses:

- 1.sanskrit.inira.fr/
- 2.learnsanskrit.cc/index
- 3.sanskrit.samskrutam.com
- 4.swayam.gov.in

भाग- द अनुशासितमूल्याङ्कनविधिः

अनुशासितानां मूल्याङ्कनविधिः- लिखितपरीक्षा, आन्तरिकमूल्याङ्कनम्, साक्षात्कारविधिः, वाग्व्यवहारविधिः, वस्तुनिष्ठप्रश्नः, लघुत्तरीयप्रश्ननिर्माणेन भविष्यति

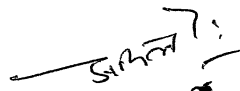
पूर्णाङ्काः:	100
सततव्यापकमूल्याङ्कनाङ्काः (CCE)	40
विश्वविद्यालयीयपरीक्षाङ्काः (UE)	60
समयः : 03:00 घण्टा	

आन्तरिकमूल्याङ्कनम् सततव्यापकमूल्याङ्कनम् (CCE)	कक्षा परीक्षणम् Assignment/ प्रस्तुतिकरणम्/लिखितपरीक्षा/साक्षात्कारविधिः/ वाग्व्यवहारविधिः	
	अनुभागः (अ) - पञ्चबहुविकल्पीयप्रश्नाः	5 × 1 = 5
	अनुभागः (ब) - पञ्च लघुत्तरीयप्रश्नाः प्रत्येकं द्विशतशब्दाः (200 words)	5 × 3 = 15
आकलनम् : विश्वविद्यालयीयपरीक्षा	अनुभागः स - पञ्च दीर्घोत्तरीयप्रश्नाः प्रत्येकं पञ्चशतशब्दाः (500 words)	5 × 8 = 40
	योगः	60

सहितः
विभागाध्यक्ष
वेद एवं व्याकरण विभाग
महर्षि पाणिनि संस्कृत एवं वैदिक विश्वविद्यालय
उज्जैन (म.प्र.)

भाग-अ परिचयः			
1.	पाठ्यक्रमस्य कूटः- CC2	विषयकूटः - VVNY102	सत्रम् -2022-2023
2.	शीर्षकः	महाभाष्यम् 4 -5 आह्निकम् (द्वितीयप्रश्नपत्रम्)	
3.	पाठ्यक्रमस्य प्रकारः (कोर कोर्स/ इलेक्टिव)	मुख्यविषयः:(core course)	
4.	पूर्वापेक्षा (Pre-requisite) (If any)	विश्वविद्यालयानुदानायोगनवदेहलीद्वारा प्राप्तामान्यताविश्वविद्यालयस्य संस्थानस्य वा स्नातकपरीक्षोत्तीर्णः तत्समकक्षपरीक्षोत्तीर्णो वा आचार्यनव्यव्याकरणपरीक्षायां प्रवेष्टुमर्हः ।	
5.	पाठ्यक्रमस्य अध्ययनोपलब्धिः (Course Learning Outcomes (CLO)	1. भाष्यकारोक्तपाणिनिसूत्रविषये तात्पर्यज्ञानं ।	
6.	क्रेडिटमानम्	5	
7.	पूर्णाङ्काः	100	उत्तीर्णाङ्कः-35
भाग-ब, पाठ्यक्रमस्य विषयवस्तु			
व्याख्यानस्य सम्पूर्णसङ्ख्या (प्रतिसप्ताहं पञ्चकालांशाः) सम्पूर्णव्याख्यानकालः-षष्टिहोरात्मकः (60 hours)			
Unit	विषयः		अङ्कः
Unit – I	न धातुलोप आर्धधातुके इति सूत्रतःहलोनन्तराःसंयोग इति सूत्रं यावत् । Objectives –‘न धातुलोप आर्धधातुके’ इति सूत्रे परिगणनप्रत्याख्यानम्, दलसार्थक्यम्, विशेष्यविशेषणभावः, ‘विडिति च’ इति सूत्रे तन्निमित्तग्रहणनिषेधः, ‘दीधीवेवीटाम्’ इति सूत्रस्य प्रत्याख्यानम्, संयोगसंज्ञा द्वयोर्वा बहूनां वा?, अनुनासिकसंज्ञासूत्रे भूमिवासिप्रासादवास्युभयवासिन्यायानां प्रस्तावात् मुखनासिकयोरन्यतरस्य प्रत्याख्यानम् इत्यादयः विचाराः प्रतिपादिताः।		12
Unit – I	तुल्यास्यप्रयत्नमिति सूत्रतः चतुर्थमाह्निकम् यावत्। Objectives –सवर्णसंज्ञासूत्रे ‘तुल्यास्यप्रयत्नम्’ इत्यत्र विग्रहनिर्णयः, ‘नाज्जलौ’ इति सूत्रे वाक्यापरिसमाप्तिन्यायः इत्येवमादयो विचाराः प्रतिपादिताः।		12
Unit – III	पञ्चमाह्निकं ईदूदेतद्द्विवचनमिति सूत्रम् यावत्। Objectives – ईदूदेत्सूत्रे तपरकरणप्रयोजनम्, विशेष्यविशेषणभावः इत्येवमादयो विचारा अत्रोपस्थापिताः।		12
Unit – IV	अदसो मात् इति सूत्रम् । Objectives – मात्प्रगृह्यसंज्ञायाम् असिद्धत्वे अयादिवारणम् इत्येवमादयो विचारा अत्रोपस्थापिताः।		12
Unit – V	निपात एकाजनाङ् इति सूत्रतः पञ्चमाह्निकं यावत् । Objectives – ‘ओत्’ इत्यत्र गौणमुख्यन्यायः, सप्तम्याम् अर्थग्रहणप्रयोजनम्, घुसंज्ञायां प्रकृतिग्रहणं कर्तव्यमाहोस्वित् न?, लोकविज्ञानात् आद्यन्तवद्वचनस्य व्यपदेशिवद्वचनस्य च प्रत्याख्यानम्, भाष्यकृन्मते प्रयोजनानि, उभयगतिरिह भवति, डतिग्रहणप्रत्याख्यानम्, निष्ठासंज्ञायां समानशब्दप्रतिषेधस्य प्रतिषेध इत्येवमादयो विचारा अत्र विहिताः।		12
भाग-स अनुशासिताध्ययनसंसाधनानि पाठ्यपुस्तकानि, सन्दर्भग्रन्थाः, अन्यसंसाधनानि			

<p>अनुशासित सहायकपुस्तकानि/ग्रंथाः/अन्यपाठ्यसंसाधनानि/पाठ्यसामग्री-</p> <p>1. महाभाष्यम् भार्गवशास्त्री चौखम्बा संस्कृत प्रतिष्ठान, नई दिल्ली</p> <p>2. व्याकरणमहाभाष्य जयशङ्करलाल त्रिपाठी चौखम्बा कृष्णदास अकादमी</p> <p>3. व्याकरणमहाभाष्य आचार्य मधुसूदनप्रसादमिश्र चौखम्बाविद्याभवन वाराणसी</p> <p>4. व्याकरणमहाभाष्य के.वी. अभ्यङ्कर भण्टारकर आरिएण्टल रिसर्च इन्स्टीट्यूट पुणे</p> <p>5. व्याकरणमहाभाष्य हिन्दी टीकासंवलित हरिनारायणतिवारी चौखम्बासुरभारती वाराणसी, उ.प्र.</p>		
<p>Suggested equivalent online courses:</p> <p>1. sanskrit.inira.fr/</p> <p>2. learnsanskrit.cc/index</p> <p>3. sanskrit.samskrutam.com</p> <p>4. swayam.gov.in</p>		
<p>भाग- द अनुशासितानां मूल्याङ्कनविधिः</p>		
<p>अनुशासितानां मूल्याङ्कनविधिः- लिखितपरीक्षा, आन्तरिकमूल्याङ्कनम्, साक्षात्कारविधिः, वाग्व्यवहारविधिः, वस्तुनिष्ठप्रश्नः, लघुत्तरीयप्रश्ननिर्माणेन भविष्यति</p>		
सम्पूर्णाङ्कः:	100	
सततव्यापकमूल्यानम् अङ्कः (CCE)	40	
विश्वविद्यालयीय परीक्षा (UE)	60	
समयः	: 03:00 घण्टा	
आन्तरिकमूल्याङ्कनम्	कक्षा परीक्षणम्	
सततव्यापकमूल्याङ्कनम्	Assignment/ प्रस्तुतिकरणम्	
अङ्कः (CCE):	सम्पूर्णाङ्कः	
आकलनम् : विश्वविद्यालयीयपरीक्षा	अनुभागः (अ) – पञ्च बहुविकल्पीयप्रश्नाः (प्रत्येकं पञ्चाशत् शब्दाः) (50)	5 × 1 = 5
	अनुभागः (ब) – पञ्च लघुत्तरीयप्रश्नाः (प्रत्येकं द्विशतशब्दाः) (200)	5 × 3 = 15
	अनुभागः (स) – पञ्च दीर्घोत्तरीयप्रश्नाः (प्रत्येकम्पञ्चशतशब्दाः) (500)	5 × 8 = 40
	सम्पूर्णाङ्कः	60

विभागाध्यक्ष
वेद एवं व्याकरण विभाग
 महर्षि प्राणिनि संस्कृत एवं वैदिक विश्वविद्यालय
 उज्जैन (म.प्र.)

भाग-अ परिचयः			
1.	पाठ्यक्रमस्य कूटः-	CC3	सत्रम् -2022-2023
2.	पाठ्यक्रमस्य कूटः/शीर्षकः	VVNY103 व्युत्पत्तिवादः(प्रथमाविभक्तिः) (तृतीयप्रश्नपत्रम्)	
3.	पाठ्यक्रमस्य प्रकारः (कोर कोर्स/ इलेक्टिव)	मुख्यविषयः:(core course)	
4.	पूर्वापेक्षा (Pre-requisite) (If any)	विश्वविद्यालयानुदानायोगनवदेहलीद्वारा प्राप्तमान्यताविश्वविद्यालयस्य संस्थानस्य वा स्नातकपरीक्षोत्तीर्णः तत्समकक्षपरीक्षोत्तीर्णो वा आचार्यनव्यव्याकरणपरीक्षायां प्रवेष्टुमर्हः।	
5.	पाठ्यक्रमस्य अध्ययनोपलब्धिः (Course Learning Outcomes (CLO)	1.भेदान्वयस्य अभेदान्वयविचारस्य ज्ञानम्। 2.‘वेदाः प्रमाणम्’ इति प्रयोगस्य साधुता। 3. ‘शतं ब्राह्मणाः’ इत्यादि प्रयोगाणां साधुत्वज्ञानम्भविष्यति।	
6.	क्रेडिटमानम्	5	
7.	पूर्णाङ्काः -	100	उत्तीर्णाङ्काः-35
भाग-ब, पाठ्यक्रमस्य विषयवस्तु			
व्याख्यानस्य सम्पूर्णसङ्ख्या (प्रतिसप्ताहं पञ्चकालांशाः) सम्पूर्णव्याख्यानकालः-षष्टिहोरात्मकः (60 hours)			
Unit	विषयः	अङ्कः	
Unit 1	आदितः आभेदस्वरूपं यावत्।	12	
Unit 2	क्रियाविशेषाणां इत्यतःघटो घटः इति विवादं यावत्।	12	
Unit 3	अभेदान्वयविचारः (पृ.40)इत्यतः(पृ.40) राजा पुरुषः(72) इति पङ्क्तिं यावत्।	12	
Unit 4	तण्डुलं पचति (पृ.72) इत्यतः लुप्तविभक्ति इति पङ्क्तिं(पृ.101) यावत्।	12	
Unit 5	चैत्रो जानाति (पृ.101) इत्यतः सङ्ख्यावाचकविचारः (पृ.158)।	12	
भाग-स अनुशंसिताध्ययनसंसाधनानि पाठ्यपुस्तकानि, सन्दर्भग्रन्थाः, अन्यसंसाधनानि			
अनुशंसित सहायकपुस्तकानि/ग्रन्थाः/अन्यपाठ्यसंसाधनानि/पाठ्यसामग्री- 1. व्युत्पत्तिवादः प्रो. सच्चिदानन्दमिश्रः चौखम्बासुरभारती प्रकाशन 2. व्युत्पत्तिवादःआदर्शटीकासंवलितः वाणीविलासप्रकाशन,वाराणसी उ.प्र. 3. हरिनारायणतिवारी व्युत्पत्तिवादःहिन्दीटीका प्राप्तिस्थानम् चौखम्बासुरभारती, वाराणसी, उ.प्र.			
Suggested equivalent online courses: 1.sanskrit.inira.fr/ 2.learnsanskrit.cc/index 3.sanskrit.samskrutam.com 4.swayam.gov.in			
भाग- द अनुशंसितानां मूल्याङ्कनविधिः			

अनुशासितानां मूल्याङ्कनविधिः- लिखितपरीक्षा, आन्तरिकमूल्याङ्कनम्, साक्षात्कारविधिः, वाग्व्यवहारविधिः, वस्तुनिष्ठप्रश्नः, लघुत्तरीयप्रश्ननिर्माणेन भविष्यति सम्पूर्णाङ्कः: 100 सततव्यापकमूल्याङ्कनम् अङ्कः (CCE) 40 विश्वविद्यालयीय परीक्षा (UE) 60 समयः : 03:00 घण्टा		
आन्तरिकमूल्याङ्कनम् सततव्यापकमूल्याङ्कनम् अङ्कः (CCE):	कक्षा परीक्षणम्	
	Assignment/ प्रस्तुतिकरणम्	
	सम्पूर्णाङ्कः	
आकलनम् : विश्वविद्यालयीयपरीक्षा	अनुभाग अ – पञ्च बहुविकल्पीयप्रश्नाः (प्रत्येकं पञ्चाशत् शब्दाः) (50)	5 × 1= 5
	अनुभाग ब – पञ्च लघुत्तरीयप्रश्नाः (प्रत्येकं द्विशतशब्दाः) (200)	5 × 3= 15
	अनुभाग स – पञ्च दीर्घोत्तरीयप्रश्नाः (प्रत्येकं पञ्चशतशब्दाः) (500)	5 × 8 =40
	सम्पूर्णाङ्कः	60

सत्यम् ?
 विभागाध्यक्ष
 वैद एवं व्याकरण विभाग
 महर्षि पाणिनि संस्कृत एवं वैदिक विश्वविद्यालय
 उज्जैन (म.प्र.)

भाग-अ परिचयः			
1.	पाठ्यक्रमस्य कूटः- CC4	विषयकूटः- VVNY 104	सत्रम् -2022-2023
2.	शीर्षकः	वैयाकरणभूषणसारः(आदितः सुबर्थनिर्णयं यावत्) (चतुर्थप्रश्नपत्रम्)	
3.	पाठ्यक्रमस्य प्रकारः (कोर कोर्स/ इलेक्टिव)	मुख्यविषयः:(core course)	
4.	पूर्वापेक्षा (Pre-requisite) (If any)	विश्वविद्यालयानुदानायोगनवदेहलीद्वारा प्राप्तमान्यताविश्वविद्यालयस्य संस्थानस्य वा स्नातकपरीक्षोत्तीर्णः तत्समकक्षपरीक्षोत्तीर्णो वा आचार्यनव्यव्याकरणरीक्षायां प्रवेष्टुमर्हः ।	
5.	पाठ्यक्रमस्य अध्ययनोपलब्धिः (Course Learning Outcomes (CLO)	धात्वर्थ-लकारार्थ-सुबर्थप्रकरणानाम् अध्ययनेन छात्राः धात्वर्थविषये नैयायिकमीमांसकादीनां मतानि ज्ञात्वा तद्विषये वैयाकरणानां कः सिद्धान्तः इति ज्ञातुं शक्ता भविष्यन्ति। मुख्यतया वादग्रन्थाध्ययने अवगमने च तेषां योग्यताऽभिवर्धते। शास्त्रान्तरवादग्रन्थानपि ते अधिगन्तुं प्रभविष्यन्ति।	
6.	क्रेडिटमानम्	5	
7.	पूर्णाङ्कः-	100	उत्तीर्णाङ्कः-35
भाग-ब, पाठ्यक्रमस्य विषयवस्तु			
व्याख्यानस्य सम्पूर्णसङ्ख्या (प्रतिसप्ताहं पञ्चकालांशाः) सम्पूर्णव्याख्यानकालः-षष्टिहोरात्मकः (60 hours)			
Unit	विषयः		अङ्कः
Unit I - आदितः सर्वमानमा ...इति 10 कारिकां यावत्			12
Objectives - वैयाकरणमते धात्वर्थः क इति परिचयेन सह पारिभाषिकफलव्यापारयोर्लक्षणज्ञानसम्पादनम्, आख्यातार्थः कः इति ज्ञानेन सह क्व फले आश्रयान्वयः क्व च व्यापारे तथा मीमांसकनैयायिकमतखण्डनपुरस्सरं धातोर्व्यापारवाचित्वसंस्थापनम् इत्यादिविषयकज्ञानसम्पादनम्।			
Unit 2 धात्वर्थ क्रियात्वं....इत्यादि 11 कारिकातः भेद्यभेदकसम्बन्धः....इत्यादि 21 कारिकां यावत्			12
Objectives - व्यापारस्य धात्वर्थत्वे प्रमाणान्तराणां ज्ञानम् व्यापारस्य धातुवाच्यत्वसाधकप्रमाणज्ञानेन सह कारकाणां व्यापारे (भावनायां) एव अन्वये प्रमाणोपन्यासज्ञानसम्पादनम्, कारकाणां क्रियानन्वयस्वीकारः दोषयुक्तः तेन कर्त्रादौ विहितानामिन्यादीनामपि क्रियैवान्वय इति प्रतिपादनेन प्रकरणान्ते धातोरैव भावना वाच्या नाख्यातप्रत्ययेन इति ज्ञानम्।			
Unit 3 लकारार्थनिरूपणम्			12
Objectives - वैयाकरणमते लकाराणां कः अर्थः? इत्यादि प्रत्येकं लकारस्य अर्थविशेषस्य मतमतान्तरनिरूपणपुरःसरं विस्तरेण परिचयः।			
Unit 4 सुबर्थनिरूपणम् -			12
Objectives - सप्तविभक्तीनां विशिष्य के के अर्थाः इति प्रत्येकं विभक्तेः अर्थनिरूपणेन नैयायिकादीनां मतानि संदूष्य वैयाकरणसिद्धान्तस्य परिचयः।			
Unit 5 सुबर्थनिरूपणम् -			12
Objectives - सप्तविभक्तीनां विशिष्य के के अर्थाः इति प्रत्येकं विभक्तेः अर्थनिरूपणेन नैयायिकादीनां मतानि संदूष्य वैयाकरणसिद्धान्तस्य परिचयः।			
भाग-स अनुशासिताध्ययनसंसाधनानि			

पाठ्यपुस्तकानि, सन्दर्भग्रन्थाः, अन्यसंसाधनानि

अनुशंसित सहायकपुस्तकानि/ग्रन्थाः/अन्यपाठ्यसंसाधनानि/पाठ्यसामग्री-

1. वैयाकरणभूषणसार चन्द्रकाप्रसादद्विवेदी चौखम्बासंस्कृतप्रतिष्ठान वाराणसी
2. वैयाकरणभूषणसार पं नन्दकिशोर शास्त्री चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन वाराणसी
3. वैयाकरणभूषणसारः (पेरि सूर्यनारायणशास्त्रिविरचिततत्त्वदर्शिनीव्याख्यासहितः) – सम्पादकः – डॉ. कोम्पेल्ल सत्यनारायणशास्त्री, प्रकाशकः - श्रीवेङ्कटेश्वरवेदविश्वविद्यालयः, तिरुपति:
4. वैयाकरणभूषणसारः – प्रभादर्पणव्याख्यायुतः, चौखम्बासंस्कृतप्रतिष्ठानम्, वाराणसी
5. वैयाकरणभूषणसारः – शाङ्करीव्याख्यायुतः, आनन्दाश्रिममुद्रणालयः, पुणे
6. वैयाकरणभूषणसारः – दर्पणसंस्कृतव्याख्या तथा सुबोधिनीहिन्दीव्याख्यायुतः, चौखम्बासंस्कृतप्रतिष्ठानम्, वाराणसी/चौखम्बाविद्याभवन, वाराणसी.
7. व्याकरणसिद्धान्तकल्पतरुः, डॉ. पङ्कजकुमारव्यासः, कविकुलगुरुकालिदाससंस्कृतविश्वविद्यालयः, रामटेक

Suggested equivalent online courses:

- 1.sanskrit.inira.fr/
- 2.learnsanskrit.cc/index
- 3.sanskrit.samskrutam.com
- 4.swayam.gov.in

भाग- द अनुशंसितानां मूल्यांकनविधिः

अनुशंसितानां मूल्याङ्कनविधिः- लिखितपरीक्षा, आन्तरिकमूल्याङ्कनम्, साक्षात्कारविधिः, वाग्व्यवहारविधिः, वस्तुनिष्ठप्रश्नः, लघुत्तरीयप्रश्ननिर्माणेन भविष्यति।

सम्पूर्णाङ्काः:	100
सततव्यापकमूल्याङ्कनम् अङ्कः (CCE)	40
विश्वविद्यालयीय परीक्षा (UE)	60
समयः : 03:00 घण्टा	

आन्तरिकमूल्याङ्कनम्	कक्षा परीक्षणम्	
सततव्यापकमूल्याङ्कनम्	Assignment/ प्रस्तुतिकरणम्	
अङ्कः (CCE):	सम्पूर्णाङ्काः	40
आकलनम् : विश्वविद्यालयीयपरीक्षा	अनुभागः अ – पञ्च बहुविकल्पीयप्रश्नाः (प्रत्येकं पञ्चाशत् शब्दाः) (50)	$5 \times 1 = 5$
	अनुभागः ब – पञ्च लघुत्तरीयप्रश्नाः (प्रत्येकं द्विशतशब्दाः) (200)	$5 \times 3 = 15$
	अनुभागः स – पञ्च दीर्घोत्तरीयप्रश्नाः (प्रत्येकम्पञ्चशतशब्दाः) (500)	$5 \times 8 = 40$
	सम्पूर्णाङ्काः	60

समल ?
विभागाध्यक्ष
वेद एवं व्याकरण विभाग
महर्षि पाणिनि संस्कृत एवं वैदिक विश्वविद्यालय
उज्जैन (म.प्र.)

स्नातकोत्तरपरीक्षाकार्यक्रमः
(विकल्पाधारितक्रेडिटपद्धतिपाठ्यक्रमः)

C.B.C.S.

परीक्षा-योजना

आचार्य नव्यव्याकरणम्

(Programme Code – AC-NVY)

द्वितीयसत्रार्द्धः

विषयकूटः	पाठ्यक्रम-कूटः	पाठ्यक्रमनाम	क्रेडिट	प्रतिसप्ताहम् अध्ययनस्य कालांशः	बाह्यपरीक्षा- अङ्काः	आन्तरिकमूल्याङ्कन- अङ्काः	पूर्णाङ्काः
VVNY 201	CC 1	लघुशब्देन्दुशेखरः (अदर्शनं लोपः इति सूत्राद् सन्ध्यन्तभागः)	05	5Hrs	60	40	100
VVNY 202	CC 2	महाभाष्यम् 6,7,आह्निकम्	05	5Hrs	60	40	100
VVNY 203	CC 3	व्युत्पत्तिवादः (प्राद्युपसर्गविचारतः आख्यातार्थस्य सङ्ख्यातार्थविचारः स्त्रीप्रत्ययः (लघुशब्देन्दुशेखरः)	05	5Hrs	60	40	100
VVNY 204	CC 4	वैयाकरणभूषणसारः (समासशक्तिप्रकरणाद् आरभ्य स्फोटनिर्णयं यावद्)	05	5Hrs	60	40	100
VVSY 204	EC शुक्लयजुर्वेदः	शुक्लयजुर्वेदः	05	5Hrs	60	40	100
VVFJ 202	EC फलितज्योतिष	फलितविधानम्					
VVSS 201	EC साहित्यम्	काव्यप्रकाशः					
	CS(I)	Communication Skills	03	3Hrs		60	60
	GD(I)	Group Discussion	02	2Hrs		40	40
		TOTAL	30	30	300	300	600

Note - Core Course (CC), Elective Course (EC), Communication Skills (CS), Group Discussion (GD)

- विषयसमूहः CC1,CC2,CC3,CC4, अनिवार्यःवर्तते।
- विषयसमूहेऽस्मिन् EC वैकल्पिको विद्यते । ततश्छात्रैः स्वेच्छया कश्चिदेको विषयः स्वीकर्तव्यः ।
- संचारकौशलः(कम्युनिकेशनस्किल्स)तथासामूहिकपरिचर्चा (ग्रुपडिस्कशन) सर्वेषाङ्कृते अनिवार्यम् ।

उद्देश्यानि-

- पाणिनिव्याकरणस्य वैशिष्ट्यं छात्राः जानीयुः।
- भारतीयसंस्कृतेः, मानवमूल्यानाम्, भारतस्य गौरवपूर्णेतिहासस्य च परिचयः छात्रेषु भवेयुः।

- कुशलवक्त्रारः, कुशललेखकाः, उपदेष्टारः, व्याख्यातारः, साहित्यकाराः, विद्वांसश्च छात्राः भवेयुः।
- स्ववृत्त्यर्थं छात्राणां कौशलसम्बर्द्धनम्।
- शासकीय-अशासकीयक्षेत्रेषु संस्कृतशिक्षकाणां, प्रबन्धकानां, मार्गदर्शकानां, धर्मगुरूणां च पदेषु नियुक्त्यर्थं योग्यनागरिकनिर्माणम्।

लाभाः-

- स्नातकोत्तरोपाधिं प्राप्य छात्राः शासकीयाशासकीयेषु वा संस्थासु शिक्षकाः भवितुमर्हन्ति।
- छात्राः भारतीयसेनायां धर्मगुरवः भवितुमर्हन्ति।
- छात्राः कुशलोपदेष्टारः कुशलवक्त्रारः साहित्यकाराश्च भवितुमर्हन्ति।
- छात्राः संस्कृतशिक्षायाः संरक्षणाय प्रचाराय च योगदानं प्रदास्यन्ति।
- छात्राः श्रेष्ठनागरिकरूपेण राष्ट्रस्य सुदृढीकरणे विकासे च अवदानं दातुं योग्याः भविष्यन्ति।

— 208: —
 विभागाध्यक्ष
 वेद एवं व्याकरण विभाग
 महर्षि पाणिनि संस्कृत एवं वैदिक विश्वविद्यालय
 उज्जैन (म.प्र.)

<p style="text-align: center;">स्नातकोत्तरोपाधिपाठ्यक्रमः (विकल्पाधारितक्रेडिटपद्धतिपाठ्यक्रमः) C.B.C.S. आचार्यनव्यव्याकरणम् द्वितीयसत्रार्द्धम् भाग-अ परिचयः</p>			
1.	पाठ्यक्रमस्य कूटः - CC1	विषयकूटः - VVNY201	सत्रम् -2022-2023
2.	शीर्षकः	लघुशब्देन्दुशेखरः (अदर्शनं लोपः इति सूत्राद् सन्ध्यन्तभागः) (प्रथमप्रश्नपत्रम्)	
3.	पाठ्यक्रमस्य प्रकारः (कोर कोर्स/ इलेक्टिव)	मुख्यविषयः:(core course)	
4.	पूर्वापेक्षा (Pre-requisite) (If any)	1. महर्षिपाणिनिसंस्कृतवैदिकविश्वविद्यालयस्य आचार्यनव्यव्याकरणप्रथमसत्रार्द्धपरीक्षोत्तीर्णः।	
5.	पाठ्यक्रमस्य अध्ययनोपलब्धिः (Course Learning Outcomes (CLO))	1. सन्धिविज्ञानस्य परिज्ञानम्भविता ।	
6.	क्रेडिटमानम्	5	
7.	पूर्णाङ्कः -	100	उत्तीर्णाङ्कः:- 35
भाग-ब, पाठ्यक्रमस्य विषयवस्तु			
<p>व्याख्यानस्य सम्पूर्णसङ्ख्या (प्रतिसप्ताहं पञ्चकालांशाः) सम्पूर्णव्याख्यानकालः-षष्टिहोरात्मकः (60 hours)</p>			
Unit	विषयः		अङ्कः
Unit -1	अचसन्धिप्रकरणम् (अदर्शनं लोपः इति सूत्राद् अचसन्धिं यावत्) (अदर्शनं लोपः, अचो रहाभ्यां द्वे, तस्य लोपः, वान्तो यि प्रत्यये, लोपः शाकल्यस्य, एकः पूर्वपरयोः, उरण्-रपरः, अन्तादिवच्च, खरवसानयोर्विसर्जनीयः अचोऽन्त्यादि टि, ओमाडोश्च, ऋति सवर्णे ऋ वा, अवङ् स्फोटायनस्य) Objective – स्वरसन्धिप्रकरणस्थानां सूत्राणाम् आशयस्य परिज्ञानम्, अन्तादिवद्भावः पूर्वादिवद्भावः इत्यादीनां विषयाणाम् अवगमनम्।		12
Unit -1	अचोऽन्त्यादि टि, ओमाडोश्च, ऋति सवर्णे ऋ वा, अवङ् स्फोटायनस्य) Objective – स्वरसन्धिप्रकरणस्थानां सूत्राणाम् आशयस्य परिज्ञानम्।		12
Unit 3	प्रकृतिभावः । (प्लुतप्रगृह्या अचि नित्यम्, प्रत्यभिवादेऽशूत्रे, हैहेप्रयोगे हैहयोः, निपात एकाजनाङ्, सम्बुद्धौ शाकल्यस्येतावनार्षे, ईदूतौ च सप्तम्यर्थे) Objective –प्रकृतिभावप्रकरणस्थानां सूत्राणाम् आशयस्य परिज्ञानम्।		12
Unit - 4	हल्सन्धिप्रकरणं, विसर्गसन्धिप्रकरणं च (स्तोश्रुना श्रुः, यरोऽनुनासिकेऽनुनासिको वा, मोऽनुस्वारः, यथासङ्ख्यमनुदेशः समानाम्, डमो ह्रस्वादचि डमुणित्यम्, संपुंकाणां सो वक्तव्यः, कुप्वो क पौ च, दीर्घस्यायं तुक्) Objective – हल्सन्धिप्रकरणस्थानां विसर्गसन्धिप्रकरणस्थानां सूत्राणाम् आशयस्य परिज्ञानम्।		12
Unit - 5	स्वादिसन्धिप्रकरणम् (ससजुषो रुः, प्रथमयोः पूर्वसवर्णः, अतो रोरप्लुतादप्लुते, भोभगोअघोअपूर्वस्य योऽशि, व्योर्लघुप्रयत्नतरः शाकटायनस्य, हलि सर्वेषाम्, द्रूलोपे पूर्वस्य दीर्घोऽणः, विप्रतिषेधे परं कार्यम्, एतत्तदोः सुलोपोऽकोरनस्यमासे		12

हलि)		
Objective – स्वादिसन्धिप्रकरणस्थानां सूत्राणाम् आशयस्य परिज्ञानम्।		
भाग-स अनुशंसिताध्ययनसंसाधनानि पाठ्यपुस्तकानि, सन्दर्भग्रन्थाः, अन्यसंसाधनानि		
अनुशंसित सहायकपुस्तकानि/ग्रंथाः/अन्यपाठ्यसंसाधनानि/पाठ्यसामग्री-		
1. लघुशब्देन्दुशेखरः आचार्यविश्वनाथमिश्रः चौखम्बासुरभारतीप्रकाशनम्, वाराणसी।		
2. लघुशब्देन्दुशेखरः गुरुप्रसादशास्त्री टीकापञ्चकोपेतः चौखम्बासुरभारतीप्रकाशनम् वाराणसी।		
3. लघुशब्देन्दुशेखरः - महामहोपाध्याय-नागेशभट्टविरचितः, सम्पादकः – डा. बालशास्त्री, वाणीविलासप्रकाशनं, के.८/५, बीबी हटिया, वाराणसी – २२१ ००१		
Reference Books		
१. अष्टाध्यायी - पाणिनिरचितः, सम्पादनं - श्रीगोपालदत्तपाण्डेयः, चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी - 221 0011		
२. परिभाषेन्दुशेखरः - महामहोपाध्याय-नागेशभट्टविरचितः, सम्पादकः – सदाशिवशास्त्री, चौखम्बासंस्कृतसंस्थानम्, के.३७/११६, गोपाल मन्दिर लेन्, वाराणसी – २२१ ००१		
३. महाभाष्यम् – पतञ्जलिविरचितम्, संस्कर्ता – श्रीगुरुप्रसादशास्त्री, सम्पादकः – श्रीनन्दकिशोरशास्त्री, प्रतिभाप्रकाशनं, २९/५, शक्तिनगर, दिल्ली – ११० ००७।		
४. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी - भट्टोजिदीक्षितप्रणीता (बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनीसहिता), सम्पादकः - म.म.पं.गिरिधरशर्मा चतुर्वेदः, म.म.पं.परमेश्वरानन्दशर्मा विद्याभास्करः, मोतिलाल बनारसीदास, बङ्गलो रोड, दिल्ली - 110 007		
Suggested equivalent online courses:		
1.sanskrit.inira.fr/		
2.learnsanskrit.cc/index		
3.sanskrit.samskrutam.com		
4.swayam.gov.in		
भाग- द अनुशंसितानां मूल्याङ्कनविधिः		
अनुशंसितानां मूल्याङ्कनविधिः- लिखितपरीक्षा, आन्तरिकमूल्याङ्कनम्, साक्षात्कारविधिः, वाग्व्यवहारविधिः, वस्तुनिष्ठप्रश्नः, लघुत्तरीयप्रश्ननिर्माणेन भविष्यति		
सम्पूर्णाङ्काः:		100
सततव्यापकमूल्याङ्कनम् अङ्कः (CCE)		40
विश्वविद्यालयीय परीक्षा (UE)		60
समयः		: 03:00 घण्टा
आन्तरिकमूल्यांकनम्	कक्षा परीक्षणम्	
सततव्यापकमूल्याङ्कनम्	Assignment/ प्रस्तुतिकरणम्	
अङ्कः (CCE):	सम्पूर्णाङ्काः:	40
आकलनम् : विश्वविद्यालयीयपरीक्षा	अनुभागः अ – पञ्च बहुविकल्पीयप्रश्नाः (प्रत्येकं पञ्चाशत् शब्दाः) (50)	5 × 1 = 5
	अनुभागः ब – पञ्च लघुत्तरीयप्रश्नाः (प्रत्येकं द्विशतशब्दाः) (200)	5 × 3 = 15
	अनुभागः स – पञ्च दीर्घोत्तरीयप्रश्नाः (प्रत्येकम्पञ्चशतशब्दाः) (500)	5 × 8 = 40
	सम्पूर्णाङ्कः:	60

भाग-अ परिचयः			
1.	पाठ्यक्रमस्य कूटः - CC2	विषयकूटः - VVNY202	सत्रम् -2022-2023
2.	शीर्षकः	महाभाष्यम्(6,7-आह्निकम्) (द्वितीयप्रश्नपत्रम्)	
3.	पाठ्यक्रमस्य प्रकारः (कोर कोर्स/ इलेक्टिव)	मुख्यविषयः(core course)	
4.	पूर्वापेक्षा (Pre-requisite) (If any)	1. महर्षिपाणिनिसंस्कृतवैदिकविश्वविद्यालयस्य आचार्यनव्यव्याकरणप्रथमसत्रार्द्धपरीक्षोत्तीर्णः।	
5.	पाठ्यक्रमस्य अध्ययनोपलब्धिः (Course Learning Outcomes (CLO)	1.भाष्यसम्मतम्पाणिनिसूत्राणां विशद् ज्ञानं । 2.सूत्रार्थे भाष्यकारस्याभिप्रायः ।	
6.	क्रेडिटमानम्	5	
7.	पूर्णाङ्काः -	100	उत्तीर्णाङ्काः-35
भाग-ब, पाठ्यक्रमस्य विषयवस्तु			
व्याख्यानस्य सम्पूर्णसङ्ख्या (प्रतिसप्ताहं पञ्चकालांशाः) सम्पूर्णव्याख्यानकालः-षष्टिहोरात्मकः (60 hours)			
Unit	विषयः		अङ्कः
Unit – 1	षष्ठाह्निकस्य 'सर्वादीनि सर्वनामानि' इत्येतत्सूत्रभाष्यमारभ्य 'अन्तरं बहिर्योगोपसंव्यानयोः' इत्येतत्सूत्रभाष्यस्य समाप्तिपर्यन्तो भागः। Objectives – बाधकान्येव निपातनानि, संज्ञोपसर्जनप्रतिषेधस्य प्रतिषेधः, सर्वादिगणे उभशब्दपाठस्य वैयर्थ्यम्, 'विभाषा दिक्समासे बहुव्रीहौ' इत्यत्र बहुव्रीहिग्रहणप्रयोजनम्, भाष्यकृन्मते 'न बहुव्रीहौ' इति सूत्रस्य प्रत्याख्यानम् इत्येवमादयो विषया अत्र विचारिताः।		12
Unit – 2	'स्वरादिनिपातमव्ययम्' इत्येतत्सूत्रभाष्यमारभ्य षष्ठाह्निकस्य समाप्तिपर्यन्तो भागः। Objectives – संज्ञाद्वयविधाने प्रयोजनम्, अन्वर्थसंज्ञाश्रयणेन अलिङ्गमसङ्ख्यमिति वा इति वचनस्य वैयर्थ्यम्, '		12
Unit 3	कृन्मेजन्तः इति सूत्रतः षष्ठाह्निकं यावत् Objectives -कृन्मेजन्तः' इत्यत्र विशेष्यविशेषणभावः, प्राप्तविभाषा, अप्राप्तविभाषा, उभयत्रविभाषा इत्येवमादीनां विषयाणां विचारणा अत्र विहिता।		12
Unit – 4	इग्यणः सम्प्रसारणमित्यारभ्य उरण् रपरः इति पर्यन्तम् Objective – इग्यणः इत्यादीनां सूत्राणां विचारः ।		12
Unit 5	सप्तमाह्निकम् - अलोऽन्त्यस्य इति सूत्राद् सप्तमाह्निकान्तं यावत् Objective – अलोन्त्यस्येत्यादिसूत्राणामर्थविचारः।		12
भाग-स अनुशासिताध्ययनसंसाधनानि पाठ्यपुस्तकानि, सन्दर्भग्रन्थाः, अन्यसंसाधनानि			
अनुशासित सहायकपुस्तकानि/ग्रन्थाः/अन्यपाठ्यसंसाधनानि/पाठ्यसामग्री- 1. व्याकरणमहाभाष्य जयशङ्करलाल त्रिपाठी चौखम्बा कृष्णदास अकादमी 2.व्याकरणमहाभाष्य आचार्य मधुसूदनप्रसादमिश्र चौखम्बाविद्याभवन वाराणसी 3.व्याकरणमहाभाष्य के.वी. अभ्यङ्कर भण्टारकर आरिएण्टल रिसर्च इन्स्टीट्यूट पुणे 4.व्याकरणमहाभाष्य हिन्दी टीकासंवलित हरिनारायणतिवारी चौखम्बासुरभारती वाराणसी, उ.प्र.			
Suggested equivalent online courses: .sanskrit.inira.fr/ 2.learnsanskrit.cc/index			

3.sanskrit.samskrutam.com

4.swayam.gov.in

भाग- द अनुशंसितानां मूल्यांकनविधिः

अनुशंसितानां मूल्याङ्कनविधिः- लिखितपरीक्षा, आन्तरिकमूल्याङ्कनम्, साक्षात्कारविधिः, वाग्व्यवहारविधिः, वस्तुनिष्ठप्रश्नः, लघुत्तरीयप्रश्ननिर्माणेन भविष्यति ।

सम्पूर्णाङ्कः 100

सततव्यापकमूल्याङ्कनम् अङ्कः (CCE) 40

विश्वविद्यालयीय परीक्षा (UE) 60

समयः : 03:00 घण्टा

आन्तरिकमूल्याङ्कनम् सततव्यापकमूल्याङ्कनम् अङ्कः (CCE):	कक्षा परीक्षणम् Assignment/ प्रस्तुतिकरणम् संपूर्णांकः	
आकलनम् : विश्वविद्यालयीयपरीक्षा	अनुभागः अ – पञ्च बहुविकल्पीयप्रश्नाः (प्रत्येकं पञ्चाशत् शब्दाः) (50)	5 × 1 = 5
	अनुभागः ब – पञ्च लघुत्तरीयप्रश्नाः (प्रत्येकं द्विशतशब्दाः) (200)	5 × 3 = 15
	अनुभाग स – पञ्च दीर्घोत्तरीयप्रश्नाः (प्रत्येकं पञ्चशतशब्दाः) (500)	5 × 8 = 40
	सम्पूर्णाङ्कः	60

सम्वत् १९७१
विभागाध्यक्ष
वेद एवं व्याकरण विभाग
महर्षि पाणिनि संस्कृत एवं वैदिक विश्वविद्यालय
राज्य (म.प्र.)

भाग-अ परिचयः			
1.	पाठ्यक्रमस्य कूटः - CC3	विषयकूटः - VVNY203	सत्रम् -2022
2.	शीर्षकः	व्युत्पत्तिवादः (प्राद्युपसर्गविचारतः (पृ.136) आख्यातार्थस्य सङ्ख्यातार्थताविचारः (पृ.137) + स्त्रीप्रत्ययः (लघुशब्देन्दुशेखरः)	
3.	पाठ्यक्रमस्य प्रकारः (कोर कोर्स/ इलेक्टिव)	मुख्यविषयः:(core course)	
4.	पूर्वापेक्षा (Pre-requisite) (If any)	1. महर्षिपाणिनिसंस्कृतवैदिकविश्वविद्यालयस्य आचार्यनव्यव्याकरणप्रथमसत्रार्द्धपरीक्षोत्तीर्णः।	
5.	पाठ्यक्रमस्य अध्ययनोपलब्धिः (Course Learning Outcomes (CLO)	1.प्राद्युपसर्गविचारतः प्रथमाकारकं यावत् परिज्ञानार्थं ।	
6.	क्रेडिटमानम्	5	
7.	पूर्णाङ्काः-	100	उत्तीर्णाङ्काः:-35
भाग-ब, पाठ्यक्रमस्य विषयवस्तु			
व्याख्यानस्य सम्पूर्णसङ्ख्या (प्रतिसप्ताहं पञ्चकालांशाः) सम्पूर्णव्याख्यानकालः-षष्टिहोरात्मकः (60 hours)			
Unit	विषयः	अङ्कः	
Unit 1	प्राद्युपसर्गविचारतः (पृ.136) पदार्थान्वयविचारं(158) यावत् ।	12	
Unit 2	सङ्ख्यान्वयविचारतः(प.171) नित्यबहुवचनान्तशब्दविचारं (177) यावत्।	12	
Unit 3	आख्यातार्थस्य सङ्ख्यातार्थताविचारः(पृ.137)	12	
Unit 4	लघुशब्देन्दुशेखरः – आदितः वर्णादिनुदात्तात्तोपधात्तो नः इति सूत्रं यावद्	12	
Unit 5	लघुशब्देन्दुशेखरः –अन्यतो डीष् इति सूत्राद् प्रकरणान्तं यावत्।	12	
भाग-स अनुशंसिताध्ययनसंसाधनानि पाठ्यपुस्तकानि, सन्दर्भग्रन्थाः, अन्यसंसाधनानि			
अनुशंसित सहायकपुस्तकानि/ग्रन्थाः/अन्यपाठ्यसंसाधनानि/पाठ्यसामग्री- 1.व्युत्पत्तिवादः प्रो. सच्चिदानन्दमिश्रः चौखम्बासुरभारती प्रकाशन 2.व्युत्पत्तिवादःआदर्शटीकासंवलितः वाणीविलासप्रकाशन,वाराणसी उ.प्र. 3.हरिनारायणतिवारी व्युत्पत्तिवादःहिन्दीटीका प्राप्तिस्थानम् चौखम्बासुरभारती, वाराणसी, उ.प्र.			
Suggested equivalent online courses-			
1.sanskrit.inira.fr/ 2.learnsanskrit.cc/index 3.sanskrit.samskrutam.com 4.swayam.gov.in			
भाग- द अनुशंसितानां मूल्याङ्कनविधिः			
अनुशंसितानां मूल्याङ्कनविधिः- लिखितपरीक्षा, आन्तरिकमूल्याङ्कनम्, साक्षात्कारविधिः,वाग्व्यवहारविधिः, वस्तुनिष्ठप्रश्नः,लघुत्तरीयप्रश्ननिर्माणेन भविष्यति			

सम्पूर्णङ्कः:	100	
सततव्यापकमूल्याङ्कनम् अङ्काः (CCE)	40	
विश्वविद्यालयीय परीक्षा (UE)	60	
समयः : 03:00 घण्टा		
आन्तरिकमूल्याङ्कनम्	कक्षा परीक्षणम्	
सततव्यापकमूल्याङ्कनम् अङ्कः (CCE)	Assignment/ प्रस्तुतिकरणम्	
	सम्पूर्णङ्काः	
	40	
आकलनम् : विश्वविद्यालयीयपरीक्षा	अनुभागः अ – पञ्च बहुविकल्पीयप्रश्नाः (प्रत्येकं पञ्चाशत् शब्दाः) (50)	5 × 1 = 5
	अनुभागः ब – पञ्च लघुतरीयप्रश्नाः (प्रत्येकं द्विशतशब्दाः) (200)	5 × 3 = 15
	अनुभागः स – पञ्च दीर्घोत्तरीयप्रश्नाः (प्रत्येकम्पञ्चशतशब्दाः) (500)	5 × 8 = 40
	सम्पूर्णङ्काः	60

सहल २;
 विभागाध्यक्ष
 वेद एवं व्याकरण विभाग
 महर्षि पाणिनि संस्कृत एवं वैदिक विश्वविद्यालय
 उज्जैन (म.प्र.)

भाग-अ परिचयः			
1.	पाठ्यक्रमस्य कूटः - CC4	विषयकूटः - VVNY204	सत्रम् -2022
2.	पाठ्यक्रमस्य कूटः/शीर्षकः	वैयाकरणभूषणसारः (समासशक्तिप्रकरणाद् आरभ्य स्फोटनिर्णयं यावद्)	
3.	पाठ्यक्रमस्य प्रकारः (कोर कोर्स/ इलेक्टिव)	मुख्यविषयः:(core course)	
4.	पूर्वापेक्षा (Pre-requisite) (If any)	1. महर्षिपाणिनिसंस्कृतवैदिकविश्वविद्यालयस्य आचार्यनव्यव्याकरणप्रथमसत्रार्द्धपरीक्षोत्तीर्णः।	
5.	पाठ्यक्रमस्य अध्ययनोपलब्धिः (Course Learning Outcomes (CLO))	1.व्याकरणशास्त्रीयस्फोटवादाद्यवबोधः भविष्यति।	
6.	क्रेडिटमानम्	5	
7.	पूर्णाङ्काः -	100	उत्तीर्णाङ्काः-35
भाग-ब, पाठ्यक्रमस्य विषयवस्तु			
व्याख्यानस्य सम्पूर्णसङ्ख्या (प्रतिसप्ताहं पञ्चकालांशाः) सम्पूर्णव्याख्यानकालः-षष्टिहोरात्मकः (60 hours)			
Unit	विषयः	अङ्कः	
Unit 1 नामार्थः, समासशक्तिः शक्तिनिर्णयम्	Objectives – स्वार्थ-द्रव्य-लिङ्गादिपञ्चकप्रातिपदिकार्थस्य प्रत्येकम् सार्थः परिचयः। समासविभागः, समासलक्षणानि तथा जहत्स्वार्थादिवृत्तिभेदेन एकार्थीभावव्यपेक्षाभावनिरूपणम्। शाब्दिकनये एकार्थीभावस्वीकारे प्रमाणोपन्यासेन समासे विशिष्टशक्तिपक्षप्रतिपादनम्, व्यपेक्षावादिनां मते दूषणप्रदर्शनम्। तथा च शक्तिविषये भिन्नानां मतं प्रतिपादितम्।	12	
Unit 2 नञर्थनिर्णयः, निपातार्थनिर्णयश्च,	Objectives – अत्र नञादीनां निपातार्थानाञ्च वर्णनं प्राप्यते।	12	
Unit 3 त्वादिभावप्रत्ययार्थनिर्णयः, देवताप्रत्ययार्थनिर्णयः अभेदैकत्वसङ्ख्यानिर्णयश्च	Objectives – त्वादिभावप्रत्ययार्थनिर्णयः, देवताप्रत्ययार्थनिर्णयः अभेदैकत्वसङ्ख्यानिर्णयः इत्यादीनां विचारः प्राप्यते।	12	
Unit 4 सङ्ख्याविवक्षानिर्णयः क्त्वाद्यर्थनिर्णयश्च।	Objectives – सङ्ख्याविवक्षानिर्णयः क्त्वाद्यर्थनिर्णयः इत्यादीनां विचारः प्राप्यते।	12	
Unit 5 स्फोटस्यावतरणिका स्फोटनिर्णयश्च ।	Objectives – स्फोटः, स्फोटभेदाः, पदस्फोटः वर्णस्फोटः अखण्डपदवाक्यस्फोटाः जातिस्फोटस्यैव मुख्यता इत्यादीनां विचरणा विहिता।	12	
भाग-स अनुशासिताध्ययनसंसाधनानि			
पाठ्यपुस्तकानि, सन्दर्भग्रन्थाः, अन्यसंसाधनानि			
अनुशासित सहायकपुस्तकानि/ग्रन्थाः/अन्यपाठ्यसंसाधनानि/पाठ्यक्रमसामग्री			
1. वैयाकरणभूषणसार चन्द्रकाप्रसादद्विवेदी चौखम्बासंस्कृतप्रतिष्ठान वाराणसी			
2. वैयाकरणभूषणसारः पं नन्दकिशोर शास्त्री चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन वाराणसी			
3. वैयाकरणभूषणसारः श्री बालकृष्णपञ्चोली चौखम्बा संस्कृत प्रतिष्ठान वाराणसी			
4. वैयाकरणभूषणसारः (पेरि सूर्यनारायणशास्त्रिविरचिततत्त्वदर्शिनीव्याख्यासहितः) – सम्पादकः – डॉ. कोम्पेल्ल सत्यनारायणशास्त्री, प्रकाशकः - श्रीवेङ्कटेश्वरवेदविश्वविद्यालयः, तिरुपति:			
5. वैयाकरणभूषणसारः – प्रभादर्पणव्याख्यायुतः, चौखम्बासंस्कृतप्रतिष्ठानम्, वाराणसी			

6. वैयाकरणभूषणसारः – शाङ्करीव्याख्यायुतः, आनन्दाश्रिममुद्रणालयः, पुणे
7. वैयाकरणभूषणसारः – दर्पणसंस्कृतव्याख्या तथा सुबोधिनीहिन्दीव्याख्यायुतः, चौखम्बासंस्कृतप्रतिष्ठानम्, वाराणसी/चौखम्बाविद्याभवन, वाराणसी
8. वैयाकरणसिद्धान्तकल्पतरुः, डॉ. पङ्कजकुमारव्यासः, कविकुलगुरुकालिदाससंस्कृतविश्वविद्यालयः, रामटेक्

Suggested equivalent online courses:

- 1.sanskrit.inira.fr/
- 2.learnsanskrit.cc/index
- 3.sanskrit.samskrutam.com
- 4.swyam.gov.in

भाग- द अनुशासितानां मूल्याङ्कनविधिः

अनुशासितानां मूल्याङ्कनविधिः- लिखितपरीक्षा, आन्तरिकमूल्याङ्कनम्, साक्षात्कारविधिः, वाग्व्यवहारविधिः, वस्तुनिष्ठप्रश्नः, लघुत्तरीयप्रश्ननिर्माणेन भविष्यति ।

सम्पूर्णाङ्कः:	100
सततव्यापकमूल्याङ्कनम् अङ्कः (CCE)	40
विश्वविद्यालयीय परीक्षा (UE)	60
समयः : 03:00 घण्टा	

आन्तरिकमूल्याङ्कनम्	कक्षा परीक्षणम्	
सततव्यापकमूल्याङ्कनम् अङ्कः (CCE):	Assignment/ प्रस्तुतिकरणम्	
	सम्पूर्णाङ्कः	40
आकलनम् : विश्वविद्यालयीयपरीक्षा	अनुभाग अ – पञ्च बहुविकल्पीयप्रश्नाः (प्रत्येकं पञ्चाशत् शब्दाः) (50)	5 × 1 = 5
	अनुभाग ब – पञ्च लघुत्तरीयप्रश्नाः (प्रत्येकं द्विशतशब्दाः) (200)	5 × 3 = 15
	अनुभाग स – पञ्च दीर्घोत्तरीयप्रश्नाः (प्रत्येकं पञ्चशतशब्दाः) (500)	5 × 8 = 40
	सम्पूर्णाङ्कः	60

विभागाध्यक्ष
वेद एवं व्याकरण विभाग
— पाणिनि संस्कृत एवं वैदिक विश्वविद्यालय —
जयपुर (राज.)
Smt. —

स्नातकोत्तरपरीक्षाकार्यक्रमः
(विकल्पाधारितक्रेडिटपद्धतिपाठ्यक्रमः)

C.B.C.S.

परीक्षा-योजना

आचार्य नव्यव्याकरणम्

(Programme Code – AC-NVY)

तृतीयसत्रार्द्धः

विषयकूटः	पाठ्यक्रम-कूटः	पाठ्यक्रमनाम	क्रेडिट	प्रतिसप्ताहमध्ययन कालांशः	बाह्यपरीक्षा - अङ्काः	आन्तरिकमूल्याङ्कन - अङ्काः	पूर्णाङ्काः
VVNY 301	CC 1	वाक्यपदीयम्	05	5Hrs	60	40	100
VVNY 302	CC 2	महाभाष्यम् 8 आह्निकम् + वै.सि.ल.मञ्जुषायाः शक्तिनरूपणम्	05	5Hrs	60	40	100
VVNY 303	CC 3	सर्वदर्शनसङ्ग्रहः	05	5Hrs	60	40	100
VVNY 304	CC 4	व्याकरणशास्त्रेतिहासः	05	5Hrs	60	40	100
VVSY 304	EC शुक्लयजुर्वेदः	शुक्लयजुर्वेदः	05	5Hrs	60	40	100
VVFJ 303	EC फलितज्योतिषः	होराशास्त्रम्					
VVSS 304	EC साहित्यम्	नाट्यशास्त्रम्					
	CS(I)	Communication Skills	03	3Hrs	N/A	60	60
	GD(I)	Group Discussion	02	2Hrs	N/A	40	40
		TOTAL	30	30	300	300	600

Note - Core Course (CC), Elective Course (EC), Communication Skills (CS), Group Discussion (GD)

1. विषयसमूहः CC1,CC2,CC3,CC4, अनिवार्यःवर्तते।
2. विषयसमूहेऽस्मिन् EC वैकल्पिको विद्यते। ततश्छात्रैः स्वेच्छया कश्चिदेको विषयः स्वीकर्तव्यः।
3. संचारकौशलः (कम्युनिकेशनस्किल्स) तथासामूहिकपरिचर्चा (ग्रुपडिस्कशन) सर्वेषाङ्कृते अनिवार्यम्।

उद्देश्यानि-

- पाणिनिव्याकरणस्य वैशिष्ट्यं छात्राः जानीयुः।
- भारतीयसंस्कृतेः, मानवमूल्यानाम्, भारतस्य गौरवपूर्णैतिहासस्य च परिचयः छात्रेषु भवेयुः।
- कुशलवक्तारः, कुशललेखकाः, उपदेष्टारः, व्याख्यातारः, साहित्यकाराः, विद्वांसश्च छात्राः भवेयुः।

विभागाध्यक्ष
वेद एवं व्याकरण विभाग
 धर्मशास्त्र विभाग संस्कृत एवं वैदिक विश्वविद्यालय
 उत्तराखण्ड (म.प्र.)

- स्ववृत्त्यर्थं छात्राणां कौशलसम्बर्द्धनम्।
- शासकीय-अशासकीयक्षेत्रेषु संस्कृतशिक्षकाणां, प्रबन्धकानां, मार्गदर्शकानां, धर्मगुरूणां च पदेषु नियुक्त्यर्थं योग्यनागरिकनिर्माणम्।

लाभाः-

- स्नातकोत्तरोपाधिं प्राप्य छात्राः शासकीयाशासकीयेषु वा संस्थासु शिक्षकाः भवितुमर्हन्ति।
- छात्राः भारतीयसेनायां धर्मगुरवः भवितुमर्हन्ति।
- छात्राः कुशलोपदेष्टारः कुशलवक्त्रारः साहित्यकाराश्च भवितुमर्हन्ति।
- छात्राः संस्कृतशिक्षायाः संरक्षणाय प्रचाराय च योगदानं प्रदास्यन्ति।
- छात्राः श्रेष्ठनागरिकरूपेण राष्ट्रस्य सुदृढीकरणे विकासे च अवदानं दातुं योग्याः भविष्यन्ति।

विभागाध्यक्ष
 वेद एवं व्याकरण विभाग
 महर्षि पाणिनि संस्कृत एवं वैदिक विश्वविद्यालय
 उज्जैन (म.प्र.)
 साफल ?

स्नातकोत्तरोपाधिपाठ्यक्रमः (विकल्पाधारितक्रेडिटपद्धतिपाठ्यक्रमः) C.B.C.S. आचार्यनव्यव्याकरणम् तृतीयसत्रार्द्धम् भाग-अ परिचयः			
1.	पाठ्यक्रमस्य कूटः - CC1	विषयकूटः - VVNY301	सत्रम् -2022-2023
2.	पाठ्यक्रमस्य कूटः/शीर्षकः	वाक्यपदीयम् (प्रथमप्रश्नपत्रम्)	
3.	पाठ्यक्रमस्य प्रकारः (कोर कोर्स/ इलेक्टिव)	मुख्यविषयः:(core course)	
4.	पूर्वापेक्षा (Pre-requisite) (If any)	1. महर्षिपाणिनिसंस्कृतवैदिकविश्वविद्यालयस्य आचार्यनव्यव्याकरणद्वितीयसत्रार्द्धपरीक्षोत्तीर्णः।	
5.	पाठ्यक्रमस्य अध्ययनोपलब्धिः (Course Learning Outcomes (CLO)	1.शब्दब्रह्मणः शक्तिपरिज्ञानं ।	
6.	क्रेडिटमानम्	5	
7.	पूर्णांकाः-	100	उत्तीर्णांकः-35
भाग-ब, पाठ्यक्रमस्य विषयवस्तु			
व्याख्यानस्य सम्पूर्णसङ्ख्या (प्रतिसप्ताहं पञ्चकालांशाः) सम्पूर्णव्याख्यानकालः-षष्टिहोरात्मकः (60 hours)			
Unit	विषयः		अङ्कः
Unit 1	प्रथमकारिकातःपञ्चमकारिकापर्यन्तम्		12
Unit 2	षोडशकारिकातः त्रिंशत् कारिकापर्यन्तम्		12
Unit 3	एकत्रिंशत् कारिकातः पञ्चचत्वारिंशत् कारिकापर्यन्तम्		12
Unit 4	षड् चत्वारिंशत् कारिकातः षष्टिकारिका यावत् ।		12
Unit 5	एकषष्टिकारिकातः द्विसप्ततिकारिकां यावत् ।		12
भाग-स अनुशासिताध्ययनसंसाधनानि पाठ्यपुस्तकानि, सन्दर्भग्रन्थाः, अन्यसंसाधनानि			
अनुशासित सहायकपुस्तकानि/ग्रन्थाः/अन्यपाठ्यसंसाधनानि/पाठ्यसामग्री- 1.वाक्यपदीयम् सूर्यनारायण शुक्ल चौखम्बासुरभारतीप्रकाशनम्, वाराणसी 2. वाक्यपदीयम् (अम्बाकर्त्री) श्री पद्मश्री पण्डितरघुनाथशर्मा सम्पूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालय वाराणसी			
Suggested equivalent online courses: 1.sanskrit.inira.fr/ 2.learnsanskrit.cc/index 3.sanskrit.samskrutam.com 4.swayam.gov.in			
भाग- द अनुशासितानां मूल्याङ्कनविधिः			
अनुशासितानां मूल्याङ्कनविधिः- लिखितपरीक्षा, आन्तरिकमूल्याङ्कनम्, साक्षात्कारविधिः, वाग्व्यवहारविधिः, वस्तुनिष्ठप्रश्नः, लघुतरीयप्रश्ननिर्माणेन भविष्यति सम्पूर्णाङ्कः: 100 सततव्यापकमूल्याङ्कनम् अङ्कः (CCE) 40			

विश्वविद्यालयीय परीक्षा (UE)		60
समय: : 03:00 घण्टा		
आन्तरिकमूल्याङ्कनम् सततव्यापकमूल्यांकनम् अङ्कः (CCE):	कक्षा परीक्षणम्	
	Assignment/ प्रस्तुतिकरणम्	
	सम्पूर्णाङ्काः	40
आकलनम् : विश्वविद्यालयीयपरीक्षा	अनुभागः अ – पञ्च बहुविकल्पीयप्रश्नाः (प्रत्येकं पञ्चाशत् शब्दाः) (50)	5 × 1= 5
	अनुभागः ब – पञ्च लघुत्तरीयप्रश्नाः (प्रत्येकं द्विशतशब्दाः) (200)	5 × 3= 15
	अनुभागः स –पञ्च दीर्घोत्तरीयप्रश्नाः (प्रत्येकम्पञ्चशतशब्दाः) (500)	5 × 8 =40
	सम्पूर्णाङ्कः	60

विभागाध्यक्ष
वेद एवं व्याकरण विभाग
पण्डित संस्कृत एवं वैदिक विश्वविद्यालय
उज्जैन (म.प्र.)
सहस्र?

भाग-अ परिचयः			
1.	पाठ्यक्रमस्य कूटः - CC2	विषयकूटः - VVNY302	सत्रम् -2022-2023
2.	शीर्षकः	महाभाष्यम् (8 आह्निकम्) + वैयाकरणसिद्धान्तलघुमञ्जुषायाः शक्तिनिरूपणम्- द्वितीयप्रश्नपत्रम्	
3.	पाठ्यक्रमस्य प्रकारः (कोर कोर्स/ इलेक्टिव)	मुख्यविषयः:(core course)	
4.	पूर्वापेक्षा (Pre-requisite) (If any)	1. महर्षिपाणिनिसंस्कृतवैदिकविश्वविद्यालयस्य आचार्यनव्यव्याकरणद्वितीयसत्रार्द्धपरीक्षोत्तीर्णः।	
5.	पाठ्यक्रमस्य अध्ययनोपलब्धिः (Course Learning Outcomes (CLO))	1.सप्तमाहिकस्थसमग्रसूत्राणां पर्यवसानम् ।	
6.	क्रेडिटमानम्	5	
7.	पूर्णाङ्काः	100	उत्तीर्णाङ्काः-35
भाग-ब, पाठ्यक्रमस्य विषयवस्तु			
व्याख्यानस्य सम्पूर्णसङ्ख्या (प्रतिसप्ताहं पञ्चकालांशाः) सम्पूर्णव्याख्यानकालः-षष्टिहोरात्मकः (60 hours)			
Unit	विषयः		अङ्कः
Unit 1 स्थानिवदादेशोऽनल्विधौ । Objective – स्थानिवदादेशोऽनल्विधौ वत्करणं किमर्थम्? स्वरूपविधिर्नामा सामान्यातिदेशे हि विशेषानतिदेशः जात्याख्यायां बहुवचनातिदेशे स्थानिवद्भावप्रतिषेधः इति विचारणा विहिता।			12
Unit 2 अचःपरस्मिन्पूर्वविधौ इत्यतः न पदान्तद्विर्वचन । Objective – अचः परस्मिन् पूर्वविधौ अचेति किमर्थम्? अथ परस्मिन्निति किमर्थम्? अथ पूर्वविधाविति किमर्थम्? कानि पुनः स्वविधौ स्थानिवद्भावस्य प्रयोजनानि? कानि पुनरस्य योगस्य प्रयोजनानि? इति विचारणा विहिता।			12
Unit 3 द्विर्वचनेऽचि इत्यतः अष्टमाह्निकम् । न पदान्तद्विर्वचनवरेयलोपस्वरसवर्णानुस्वारदीर्घजश्चर्विधिषु, द्विर्वचनेऽचि इति सूत्रद्वयोः विचारो वर्तते। Objective- विधिशब्दविचारः, क्वौ किमुदाहरणम्? उपधात्वे किमुदाहरणम् अजग्रहणं ज्ञापकं रूपभावस्यस्थानिवद्भवतीति, द्विर्वचननिमित्ते अचि अजादेशो न भवतीति इत्यादीनां विचारः वर्तते।			12
Unit 4 सिद्धान्तलघुमञ्जुषा- आदितः आर्यम्लेच्छाधिकरणतात्पर्यनिरूपणं यावद् Objective – वैयाकरणमतेन शक्तिनिरूपणं, शक्तिविषये नैयायिकमीमांसकादि-मतान्तराशयावगमनं च। वैयाकरणमतेन शक्तिनिरूपणं, परादिवाङ्निरूपणम् इत्यादि			12
Unit 5 सिद्धान्तलघुमञ्जुषा – आर्यम्लेच्छयोस्तुल्यत्वं शिष्टत्वम् इत्यतः शक्तिनिरूपणं यावद् Objective – वैयाकरणमतेन शक्तिनिरूपणम्, अपभ्रंशानां साधुत्वाभावः इत्यादीनां विषयाणामवगमनं च।			12
भाग-स अनुशासिताध्ययनसंसाधनानि			
पाठ्यपुस्तकानि, सन्दर्भग्रन्थाः, अन्यसंसाधनानि			
अनुशासित सहायकपुस्तकानि/ग्रंथाः/अन्यपाठ्यसंसाधनानि/पाठ्यसामग्री-			
1. व्याकरणमहाभाष्यं जयशङ्करलाल त्रिपाठी चौखम्बा कृष्णदास अकादमी			
2. वैयाकरणसिद्धान्तलघुमञ्जुषा - महामहोपाध्याय-नागेशभट्टविरचिता, सम्पादकः - सभापति-शर्मोपाध्यायः, चौखम्बासंस्कृतसंस्थानम्, के.३७/११६, गोपाल मन्दिर लेन्, वाराणसी - २२१ ००१			
Reference Books			
1. लघुशब्देन्दुशेखरः - महामहोपाध्याय-नागेशभट्टविरचितः, सम्पादकः - डा. बालशास्त्री, वाणीविलासप्रकाशनं, के.८/५, बीबी			

हटिया, वाराणसी – २२१ ००१
2. अष्टाध्यायी - पाणिनिविरचिता, सम्पादनं - श्रीगोपालदत्तपाण्डेयः, चौखम्भा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी - 221 0011
3. परिभाषेन्दुशेखरः - महामहोपाध्याय-नागेशभट्टविरचितः, सम्पादकः - सदाशिवशास्त्री, चौखम्भा-संस्कृतसंस्थानम्, के.३७/११६, गोपाल् मन्दिर लेन्, वाराणसी – २२१ ००१
4. महाभाष्यम् – पतञ्जलिविरचितम्, संस्कर्ता – श्रीगुरुप्रसादशास्त्री, सम्पादकः – श्रीनन्दकिशोर-शास्त्री, प्रतिभाप्रकाशनं, २९/५, शक्तिनगर, दिल्ली – ११० ००७।
5. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी - भट्टोजिदीक्षितप्रणीता (बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनीसहिता), सम्पादकः - म.म.पं.गिरिधरशर्मा चतुर्वेदः, म.म.पं.परमेश्वरानन्दशर्मा विद्याभास्करः, मोतिलाल बनारसीदास, बङ्गलो रोड, दिल्ली - 110 007।
6. व्याकरणमहाभाष्य आचार्य मधुसूदनप्रसादमिश्र चौखम्बाविद्याभवन वाराणसी
7. व्याकरणमहाभाष्य के.वी. अभ्यङ्कर भण्टारकर आरिएण्टल रिसर्च इन्स्टीट्यूट पुणे
8. व्याकरणमहाभाष्य हिन्दी टीकासंवलित हरिनारायणतिवारी चौखम्बासुरभारती वाराणसी, उ.प्र.
9. व्याकरणसिद्धान्तकल्पतरुः, डॉ. पङ्कजकुमारव्यासः, कविकुलगुरुकालिदाससंस्कृतविश्वविद्यालयः, रामटेक

Suggested equivalent online courses:

1. sanskrit.inira.fr/
2. learnsanskrit.cc/index
3. sanskrit.samskrutam.com
4. swayam.gov.in

भाग- द अनुशासितानां मूल्याङ्कनविधिः

अनुशासितानां मूल्याङ्कनविधिः- लिखितपरीक्षा, आन्तरिकमूल्याङ्कनम्, साक्षात्कारविधिः, वाग्यवहारविधिः, वस्तुनिष्ठप्रश्नः, लघुत्तरीयप्रश्ननिर्माणेन भविष्यति

सम्पूर्णाङ्काः	100
सततव्यापकमूल्याङ्कनम् अङ्क (CCE)	40
विश्वविद्यालयीय परीक्षा (UE)	60
समयः : 03:00 घण्टा	

आन्तरिकमूल्याङ्कनम्	कक्षा परीक्षणम्	
सततव्यापकमूल्याङ्कनम् अङ्कः (CCE):	Assignment/ प्रस्तुतिकरणम्	
	सम्पूर्णाङ्काः	40
आकलनम् : विश्वविद्यालयीयपरीक्षा	अनुभागः अ – पञ्च बहुविकल्पीयप्रश्नाः (प्रत्येकं पञ्चाशत् शब्दाः) (50)	5 × 1 = 5
	अनुभागः ब – पञ्च लघुत्तरीयप्रश्नाः (प्रत्येकं द्विशतशब्दाः) (200)	5 × 3 = 15
	अनुभागः स – पञ्च दीर्घोत्तरीयप्रश्नाः (प्रत्येकं पञ्चशतशब्दाः) (500)	5 × 8 = 40
	सम्पूर्णाङ्काः	60

समस्त २०

विभागाध्यक्ष

वेद एवं व्याकरण विभाग

महर्षि पाणिनि संस्कृत एवं वैदिक विश्वविद्यालयः
राज्यैत (म.प्र.)

भाग-अ परिचयः			
1.	पाठ्यक्रमस्य कूटः -	CC3	सत्रम् -2022
2.	पाठ्यक्रमस्य कूटः/शीर्षकः	VVNY303 सर्वदर्शनसङ्ग्रहः- तृतीयप्रश्नपत्रम्	
3.	पाठ्यक्रमस्य प्रकारः (कोर कोर्स/ इलेक्टिव)	मुख्यविषयः:(core course)	
4.	पूर्वापेक्षा (Pre-requisite) (If any)	1.महर्षिपाणिनिसंस्कृतवैदिकविश्वविद्यालयस्य आचार्यनव्यव्याकरणद्वितीयसत्रार्द्धपरीक्षोत्तीर्णः।	
5.	पाठ्यक्रमस्य अध्ययनोपलब्धिः (Course Learning Outcomes (CLO)	1.समग्रदर्शनसिद्धान्तस्य परिचयो भविष्यति। 2. आस्तिकनास्तिकदर्शनयोः परिचयो भविष्यति ।	
6.	क्रेडिटमानम्	5	
7.	पूर्णाङ्काः -	100	उत्तीर्णाङ्काः-35
भाग-ब, पाठ्यक्रमस्य विषयवस्तु			
व्याख्यानस्य सम्पूर्णसङ्ख्या (प्रतिसप्ताहं पञ्चकालांशाः) सम्पूर्णव्याख्यानकालः-षष्टिहोरात्मकः (60 hours)			
Unit	विषयः	अङ्कः	
Unit 1 चार्वाकदर्शनम् । Objective –अत्र चार्वाकाणां प्रमेयप्रमाणतत्त्वाणाञ्च विचारः वर्तते।		12	
Unit 2 बौद्धदर्शनम् । Objective –अत्र बौद्धानां प्रमेयप्रमाणतत्त्वाणाञ्च विचारः वर्तते।		12	
Unit 3 विशिष्टाद्वैतदर्शनम् । Objective –अत्र विशिष्टाद्वैतीनां प्रमेयप्रमाणतत्त्वाणाञ्च विचारः वर्तते।		12	
Unit 4 नकुलीशपशुपतदर्शनम् तथा शैवदर्शनम् Objective – अत्र पाशुपतशैवदर्शनयोः प्रमेयप्रमाणतत्त्वाणाञ्च विचारः वर्तते।		12	
Unit 5 प्रत्याभिज्ञादर्शनम् रशेश्वरदर्शनञ्च । Objective – अत्र प्रत्याभिज्ञारशेश्वरदर्शनोः प्रमेयप्रमाणतत्त्वाणाञ्च विचारः वर्तते।		12	
भाग-स अनुशासिताध्ययनसंसाधनानि पाठ्यपुस्तकानि, सन्दर्भग्रन्थाः, अन्यसंसाधनानि			
अनुशासित सहायकपुस्तकानि/ग्रन्थाः/अन्यपाठ्यसंसाधनानि/पाठ्यसामग्री- 1. माधवाचार्य – सर्वदर्शनसङ्ग्रह प्रो. उमाशङ्कर ऋषि शर्मा -चौखम्बाविद्याभवन वाराणसी, उ.प्र. 2. माधवाचार्य – सर्वदर्शनसङ्ग्रह डां माधव जनार्दन रटाटे द भारतीय विद्या प्रकाशन वाराणसी			
Suggested equivalent online courses: 1.sanskrit.inira.fr/ 2.learnsanskrit.cc/index 3.sanskrit.samskrutam.com 4.swayam.gov.in			
भाग- द अनुशासितानां मूल्याङ्कनविधिः			
अनुशासितानां मूल्याङ्कनविधिः- लिखितपरीक्षा, आन्तरिकमूल्याङ्कनम्, साक्षात्कारविधिः, वाग्व्यवहारविधिः, वस्तुनिष्ठप्रश्नः, लघुतरीयप्रश्ननिर्माणेन भविष्यति । सम्पूर्णाङ्कः: 100 सततव्यापकमूल्याङ्कनम् अङ्कः (CCE) 40			

विश्वविद्यालयीय परीक्षा (UE)		60
समय: : 03:00 घण्टा		
आन्तरिकमूल्याङ्कनम् सततव्यापकमूल्याङ्कनम् अङ्कः (CCE):	कक्षा परीक्षणम्	
	Assignment/ प्रस्तुतिकरणम्	
	सम्पूर्णाङ्कः	40
आकलनम् : विश्वविद्यालयीयपरीक्षा	अनुभागः अ – पञ्च बहुविकल्पीयप्रश्नाः (प्रत्येकं पञ्चाशत् शब्दाः) (50)	$5 \times 1 = 5$
	अनुभागः ब – पञ्च लघुत्तरीयप्रश्नाः (प्रत्येकं द्विशतशब्दाः) (200)	$5 \times 3 = 15$
	अनुभागः स – पञ्च दीर्घोत्तरीयप्रश्नाः (प्रत्येकं पञ्चशतशब्दाः) (500)	$5 \times 8 = 40$
	सम्पूर्णाङ्कः	60

विभागाध्यक्ष
वेद एवं व्याकरण विभाग
संस्कृत संस्कृत एवं वैदिक विश्वविद्यालय
उज्जैन (म.प्र.)
संस्कृत

भाग-अ परिचयः			
1.	पाठ्यक्रमस्य कूटः - CC4	विषयकूटः - VVNY 304	सत्रम् -2022-2023
2.	शीर्षकः	व्याकरणशास्त्रेतिहासः (चतुर्थप्रश्नपत्रम्)	
3.	पाठ्यक्रमस्य प्रकारः (कोर कोर्स/ इलेक्टिव)	मुख्यविषयः:(core course)	
4.	पूर्वापेक्षा (Pre-requisite) (If any)	1. महर्षिपाणिनिसंस्कृतवैदिकविश्वविद्यालयस्य आचार्यनव्यव्याकरणद्वितीयसत्रार्द्धपरीक्षोत्तीर्णः।	
5.	पाठ्यक्रमस्य अध्ययनोपलब्धिः (Course Learning Outcomes (CLO)	1.निबन्धरचनायाः परिज्ञानं भविष्यति। 2.लेखनसमयेनिबन्धगतसन्धिसमासादिज्ञानं भविष्यति।	
6.	क्रेडिटमानम्	5	
7.	पूर्णाङ्कः	100	उत्तीर्णाङ्कः-35
भाग-ब, पाठ्यक्रमस्य विषयवस्तु			
व्याख्यानस्य सम्पूर्णसङ्ख्या (प्रतिसप्ताहं पञ्चकालांशाः) सम्पूर्णव्याख्यानकालः-षष्टिहोरात्मकः (60 hours)			
Unit	विषयः		अङ्कः
Unit 1	व्याकरणशास्त्रस्य प्रारम्भः विकासश्च । Objective – व्याकरणस्य लक्षणम्, व्याकरणशास्त्रस्य वेदमूलकत्वम्, नव व्याकरणानि इत्यादीनां विचरणा वर्तते।		12
Unit 2	पाणिनिपरवर्ति षोडशाचार्याणां वृत्तम् । Objective –स्फोटायनः, सेनकः, शाकल्यः, शाकटायन, चाक्रवर्मणः, भारद्वाजः, गालवः, गार्ग्यः, काश्यपः, आपिशलिः		12
Unit 3	अष्टाध्यायीवृत्तिकाराणां परिचयः। Objective –पतञ्जलि, काशिकाकारादीनां वर्णनम्		12
Unit 4	महाभाष्यकारपतञ्जलिपरिचयः भाष्यव्याख्याकाराणाम्परिचयश्च । Objective –कैयटः, अन्नम्भट्टः, नागेश, वैद्यनाशपायगुण्डः, नारयणीकारः इत्यादीनां विचारणा वर्तते।		12
Unit 5	भर्तृहरिवाक्यपदीयपरिचयः। Objective –भर्तृहरेः देशकालकृत्यादीनां, वाक्यपदीयग्रन्थस्य तट्टीकादीनाञ्च विचारः वर्तते।		12
भाग-स अनुशंसिताध्ययनसंसाधनानि पाठ्यपुस्तकानि, सन्दर्भग्रन्थाः, अन्यसंसाधनानि			
अनुशंसित सहायकपुस्तकानि/ग्रन्थाः/अन्यपाठ्यसंसाधनानि/पाठ्यसामग्री-			
1. संस्कृतसाहित्येतिहासः आचार्यलोकमणिदहालः चौखम्बा विद्याभवन वाराणसी, उ.प्र.			
2. व्याकरण शास्त्र का इतिहास श्री युधिष्ठिर मीमांसक बहालगढ, सोनीपत, हरियाणा			
3. काशी की पाण्डित्य परम्परा आ. बलदेव उपाध्याय, चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी			
4. प्रो.अशोक चन्द्र गौड चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी			
Suggested equivalent online courses:			
1.sanskrit.inira.fr/ 2.learnsanskrit.cc/index 3.sanskrit.samskrutam.com 4.swayam.gov.in			
भाग- द अनुशंसितानां मूल्याङ्कनविधिः			

अनुशासितानां मूल्याङ्कनविधिः- लिखितपरीक्षा, आन्तरिकमूल्याङ्कनम्, साक्षात्कारविधिः, वाग्व्यवहारविधिः, वस्तुनिष्ठप्रश्नः, लघुत्तरीयप्रश्ननिर्माणेन भविष्यति		
सम्पूर्णाङ्कः:	100	
सततव्यापकमूल्यांकनम् अङ्कः (CCE)	40	
विश्वविद्यालयीय परीक्षा (UE)	60	
समयः : 03:00 घण्टा		
आन्तरिकमूल्यांकनम्	कक्षा परीक्षणम्	
सततव्यापकमूल्यांकनम्	Assignment/ प्रस्तुतिकरणम्	
अङ्कः (CCE):	संपूर्णाङ्कः	40
आकलनम् : विश्वविद्यालयीयपरीक्षा	अनुभाग अ – पञ्च बहुविकल्पीयप्रश्नाः (प्रत्येकं पञ्चाशत् शब्दाः) (50)	$5 \times 1 = 5$
	अनुभाग ब – पञ्च लघुत्तरीयप्रश्नाः (प्रत्येकं द्विशतशब्दाः) (200)	$5 \times 3 = 15$
	अनुभाग स – पञ्च दीर्घोत्तरीयप्रश्नाः (प्रत्येकं पञ्चशतशब्दाः) (500)	$5 \times 8 = 40$
	सम्पूर्णाङ्कः	60

विभागाध्यक्ष
वेद एवं व्याकरण विभाग
 - श्रीमति संस्कार एवं वैदिक विश्वविद्यालय
 राजा (स.क.)
 50727

स्नातकोत्तरपरीक्षाकार्यक्रमः
(विकल्पाधारितक्रेडिटपद्धतिपाठ्यक्रमः)

C.B.C.S.

परीक्षा-योजना

आचार्य नव्यव्याकरणम्

(Programme Code – AC-NVY)

चतुर्थसत्रार्द्धः

विषयकूटः	पाठ्यक्रम-कूटः	पाठ्यक्रमनाम	पाठ्यक्रम-क्रेडिटम्	प्रतिसप्ताहम् अध्यापन कालांशः	बाह्यपरीक्षा - अङ्काः	आन्तरिकमूल्याङ्कन -अङ्काः	पूर्णा ङ्काः
VVNY40 1	CC 1	वाक्यपदीयम् द्विसप्ततिकारिकातः ब्रह्मकाण्डान्तं यावत्	05	5Hrs	60	40	100
VVNY40 2	CC 2	महाभाष्यम् 9 आह्निकम् + सिद्धान्तलघुमञ्जुषायाः लक्षणा व्यञ्जना च	05	5Hrs	60	40	100
VVNY40 3	CC 3	सर्वदर्शनसङ्ग्रहः (वैशेषिकदर्शनम् इत्यारभ्यः शाङ्करदर्शनम् यावद्)	05	5Hrs	60	40	100
VVNY40 4	CC 4	व्याकरणशास्त्रीयनिब न्धाः	05	5Hrs	60	40	100
VVSY403	EC शुक्लयजुर्वेदः	शुक्लयजुर्वेदः					
VVFJ404	EC फलितज्योति ष	होराशास्त्रम्	05	5Hrs	60	40	100
VVSS 404	EC साहित्यम्	नाट्यशास्त्रम्					
	CS(I)	Communication Skills	03	3Hrs	N/A	60	60
	GD(I)	Group Discussion	02	2Hrs	N/A	40	40
		TOTAL	30	30	300	300	600

Note - Core Course (CC), Elective Course (EC), Communication Skills (CS) Group Discussion (GD)

- विषयसमूहः CC1,CC2,CC3,CC4, अनिवार्यःवर्तते।
- विषयसमूहेऽस्मिन् EC वैकल्पिको विद्यते । ततश्चात्रैः स्वेच्छया कश्चिदेको विषयः स्वीकर्तव्यः ।
- संचारकौशलः(कम्युनिकेशनस्किल्स)तथासामूहिकपरिचर्चा (ग्रुपडिस्कशन)सर्वेषाङ्कृते अनिवार्यम् ।

उद्देश्यानि-

सहस्र

विभागाध्यक्ष
वेद एवं व्याकरण विभाग
महर्षि पाणिनि संस्कृत एवं वैदिक विश्वविद्यालय
उज्जैन (म.प्र.)

- पाणिनिव्याकरणस्य वैशिष्ट्यं छात्राः जानीयुः।
- भारतीयसंस्कृतेः, मानवमूल्यानाम्, भारतस्य गौरवपूर्णतिहासस्य च परिचयः छात्रेषु भवेयुः।
- कुशलवक्तारः, कुशललेखकाः, उपदेष्टारः, व्याख्यातारः, साहित्यकाराः, विद्वांसश्च छात्राः भवेयुः।
- स्ववृत्त्यर्थं छात्राणां कौशलसम्बर्द्धनम्।
- शासकीय-अशासकीयक्षेत्रेषु संस्कृतशिक्षकाणां, प्रबन्धकानां, मार्गदर्शकानां, धर्मगुरुणां च पदेषु नियुक्त्यर्थं योग्यनागरिकनिर्माणम्।

लाभाः-

- स्नातकोत्तरोपाधिं प्राप्य छात्राः शासकीयाशासकीयेषु वा संस्थासु शिक्षकाः भवितुमर्हन्ति।
- छात्राः भारतीयसेनायां धर्मगुरवः भवितुमर्हन्ति।
- छात्राः कुशलोपदेष्टारः कुशलवक्तारः साहित्यकाराश्च भवितुमर्हन्ति।
- छात्राः संस्कृतशिक्षायाः संरक्षणाय प्रचाराय च योगदानं प्रदास्यन्ति।
- छात्राः श्रेष्ठनागरिकरूपेण राष्ट्रस्य सुदृढीकरणे विकासे च अवदानं दातुं योग्याः भविष्यन्ति।

विभागाध्यक्ष
वेद एवं व्याकरण विभाग
 पाणिनि संस्कृत एवं वैदिक विश्वविद्यालय
 जयपुर (रा.प्र.)
 २०/०७/२०२३

स्नातकोत्तरोपाधिपाठ्यक्रमः
(विकल्पाधारितक्रेडिटपद्धतिपाठ्यक्रमः)

C.B.C.S.

आचार्यनव्यव्याकरणम्
चतुर्थसत्रार्द्धम्

भाग-अ परिचयः

1.	पाठ्यक्रमस्य कूटः - CC1	विषयकूट - VVNY401	सत्रम् -2022-2023
2.	शीर्षकः	वाक्यपदीयम् ब्रह्मकाण्डम् (प्रथमप्रश्नपत्रम्)	
3.	पाठ्यक्रमस्य प्रकारः (कोर कोर्स/ इलेक्टिव)	मुख्यविषयः:(core course)	
4.	पूर्वापेक्षा (Pre-requisite) (If any)	1. महर्षिपाणिनि संस्कृतवैदिकविश्वविद्यालयस्य आचार्यनव्यव्याकरणतृतीयसत्रार्द्धपरीक्षोत्तीर्णः।	
5.	पाठ्यक्रमस्य अध्ययनोपलब्धिः (Course Learning Outcomes (CLO))	1.शब्दशक्तिपरिज्ञानं भविष्यति। 2.त्रिविधवाचः सम्यग् ज्ञानं भविष्यति।	
6.	क्रेडिटमानम्	5	
7.	पूर्णाङ्काः-	100	उत्तीर्णाङ्काः-35

भाग-ब, पाठ्यक्रमस्य विषयवस्तु

व्याख्यानस्य सम्पूर्णसङ्ख्या (प्रतिसप्ताहं पञ्चकालांशाः)
सम्पूर्णव्याख्यानकालः-षष्टिहोरात्मकः (60 hours)

Unit	विषयः	अङ्कः
Unit 1	द्विसप्ततिकारिकातः पञ्चाशीतिकारिकापर्यन्तम् ।	12
Unit 2	षडशीतिकारिकातः शतकारिकापर्यन्तम्	12
Unit 3	एकशतकारिकातः पञ्चविंशत्यधिकशतङ्कारिकापर्यन्तम् ।	12
Unit 4	षड्विंशत्यधिकशतङ्कारिकातः चत्वारिंशदधिकशतङ्कारिकापर्यन्तम् ।	12
Unit 5	एकचत्वारिंशदधिककारिकातः समग्रकारिकाः।	12

भाग-स अनुशंसिताध्ययनसंसाधनानि

पाठ्यपुस्तकानि, सन्दर्भग्रन्थाः, अन्यसंसाधनानि

अनुशंसित सहायकपुस्तकानि/ग्रन्थाः/अन्यपाठ्यसंसाधनानि/पाठ्यसामग्री-

1. वाक्यपदीयम् सूर्यनारायण शुक्ल, चौखम्बासुरभारतीप्रकाशनम्, वाराणसी
2. वाक्यपदीयम् (अम्बाकर्त्री), रघुनाथशर्मा सरस्वती भवन ग्रन्थमाला, वाराणसी

Suggested equivalent online courses:

- 1.sanskrit.inira.fr/
- 2.learnsanskrit.cc/index
- 3.sanskrit.samskrutam.com
- 4.swayam.gov.in

भाग- द अनुशंसितानां मूल्यांकनविधिः

अनुशंसितानां मूल्याङ्कनविधिः- लिखितपरीक्षा, आन्तरिकमूल्याङ्कनम्, साक्षात्कारविधिः, वाग्व्यवहारविधिः,

वस्तुनिष्ठप्रश्नः, लघुतरीयप्रश्ननिर्माणेन भविष्यति		
सम्पूर्णाङ्कः:	100	
सततव्यापकमूल्यांकनम् अङ्कः (CCE)	40	
विश्वविद्यालयीय परीक्षा (UE)	60	
समयः : 03:00 घण्टा		
आन्तरिकमूल्यांकनम्	कक्षा परीक्षणम्	
सततव्यापकमूल्यांकनम्	Assignment/ प्रस्तुतिकरणम्	
अङ्कः (CCE)	संपूर्णांकः	40
आकलनम् : विश्वविद्यालयीयपरीक्षा	अनुभाग अ – पञ्च बहुविकल्पीयप्रश्नाः (प्रत्येकं पञ्चाशत् शब्दाः) (50)	5 × 1= 5
	अनुभाग ब – पञ्च लघुतरीयप्रश्नाः (प्रत्येकं द्विशतशब्दाः) (200)	5 × 3= 15
	अनुभाग स – पञ्च दीर्घोत्तरीयप्रश्नाः (प्रत्येकं पञ्चशतशब्दाः) (500)	5 × 8 =40
	सम्पूर्णाङ्कः	60

विभागाध्यक्ष
वेद एवं व्याकरण विभाग
श्री पाणिनि संस्कृत एवं वैदिक विश्वविद्यालय
उज्जैन (म.प्र.)
जुल २०१८

भाग-अ परिचयः			
1.	पाठ्यक्रमस्य कूटः - CC2	विषयकूटः - VVNY402	सत्रम् -2022
2.	शीर्षकः	महाभाष्यम् 9 आह्निकम् + सिद्धान्तलघुमञ्जूषायाः लक्षणा व्यञ्जना च (द्वितीयप्रश्नपत्रम्)	
3.	पाठ्यक्रमस्य प्रकारः (कोर कोर्स/ इलेक्टिव)	मुख्यविषयः:(core course)	
4.	पूर्वापेक्षा (Pre-requisite) (If any)	1. महर्षिपाणिनिसंस्कृतवैदिकविश्वविद्यालयस्य आचार्यनव्यव्याकरणतृतीयसत्रार्द्धपरीक्षोत्तीर्णः।	
5.	पाठ्यक्रमस्य अध्ययनोपलब्धिः (Course Learning Outcomes (CLO))	1.पाणिनिसूत्राणां सन्देहनिरसनपुरस्सरतात्पर्यज्ञानं भविष्यति। 2. वैयाकरणसिद्धान्तलघुमञ्जूषादिशा व्याकरणशास्त्रे पद-वाक्यादिषु शक्तिः इत्याख्या वृत्तिः कथं भवति, शाब्दबोधप्रकारः कः इति विषये छात्रः सम्यक् अवगतवान् भवति। अनेन सह इतरशास्त्रदृष्ट्या शक्त्यादिव्यापारणामपि ज्ञानं प्राप्यते।	
6.	क्रेडिटमानम्	5	
7.	पूर्णाङ्काः -	100	उत्तीर्णाङ्काः-35
भाग-ब, पाठ्यक्रमस्य विषयवस्तु			
व्याख्यानस्य सम्पूर्णसङ्ख्या (प्रतिसप्ताहं पञ्चकालांशाः) सम्पूर्णव्याख्यानकालः-षष्टिहोरात्मकः (60 hours)			
Unit	विषयः	अङ्कः	
Unit 1	अदर्शनम् लोपः इत्यतः अलोन्त्यात्पूर्वं उपधा। Objective –अदर्शनं लोपः अर्थस्य सञ्ज्ञा कर्तव्या। शब्दस्य वा इति विचारः, प्रत्ययस्य लुक् श्रुलुपः प्रत्ययग्रहणं किमर्थम्? प्रत्ययलोपे प्रत्ययलक्षणम् प्रत्ययग्रहणं किमर्थम्? लुक्युपसङ्ख्यानं कर्तव्यम्, न लुमताङ्गस्य लुमिति प्रतिषेधे एकपदस्वरस्योपसङ्ख्यानम्। अलोऽन्यात् पूर्वं उपधा किमिदमल्यग्रहणमन्त्यविशेषणम्। कान्येतस्याः परिभाषायाः प्रयोजनानि? इति विचारः विहितः।	12	
Unit 2	तस्मिन्नितिनिर्दिष्टपूर्वस्य इत्यतः अणुदित्सवर्णस्य चाप्रत्ययः इति सूत्रं पर्यन्तम् Objective – तस्मिन्निति निर्दिष्टे पूर्वस्य तस्मादित्युत्तरस्य किमुदाहरणम्? अथ निर्दिष्टग्रहणं किमर्थम्? तस्मादित्युत्तरस्य किमुदाहरणम्? अथ निर्दिष्टग्रहणं किमर्थम्? स्वं रूपं शब्दस्याशब्दसञ्ज्ञा रूपग्रहणं किमर्थम्? अणुदित्सवर्णस्य चाप्रत्ययः अप्रत्ययः इति किमर्थम्? आकृतिग्रहणात् इत्यादीनां विचारः कृतः।	12	
Unit 3	तपरस्तत्कालस्य इति सूत्राद् आह्निकान्तं यावत् Objective – तपरस्तत्कालस्य कथं निर्देशः कर्तव्यः?, आदिरन्त्येन सहेता, येन विधिस्तदन्तस्य वृद्धिर्यस्याचामादिस्तद् वृद्धम् त्यदादीनि च एङ् प्राचां देशे इत्यादीनां विचारः वर्तते।	12	
Unit 4	वैयाकरणसिद्धान्तलघुमञ्जूषा- लक्षणानिरूपणम् Objective – वैयाकरणमतेन लक्षणानिरूपणं, लक्षणाविषये मीमांसकादि- मतान्तराशयावगमनं च।	12	
Unit 5	वैयाकरणसिद्धान्तलघुमञ्जूषा- व्यञ्जनानिरूपणम् Objective – वैयाकरणमतेन व्यञ्जनानिरूपणम्।	12	
भाग-स अनुशंसिताध्ययनसंसाधनानि			

पाठ्यपुस्तकानि, सन्दर्भग्रन्थाः, अन्यसंसाधनानि

अनुशासित सहायकपुस्तकानि/ग्रंथाः/अन्यपाठ्यसंसाधनानि/पाठ्यसामग्री-

1. व्याकरणमहाभाष्य जयशङ्करलाल त्रिपाठी चौखम्बा कृष्णदास अकादमी
2. वैयाकरणसिद्धान्तलघुमञ्जूषा - महामहोपाध्याय-नागेशभट्टविरचिता, सम्पादकः - सभापति-शर्मोपाध्यायः, चौखम्भासंस्कृतसंस्थानम्, के.३७/११६, गोपाल् मन्दिर लेन्, वाराणसी - २२१ ००१
3. व्याकरणमहाभाष्य आचार्य मधुसूदनप्रसादमिश्र चौखम्बाविद्याभवन वाराणसी
4. व्याकरणमहाभाष्य के.वी. अभ्यङ्कर भण्टारकर आरिण्टल रिसर्च इन्स्टीट्यूट पुणे
5. हरिनारायणतिवारी चौखम्बासुरभारती वाराणसी, उ.प्र.
6. वैयाकरणसिद्धान्तकल्पतरुः, डॉ. पङ्कजकुमारव्यासः, कविकुलगुरुकालिदाससंस्कृतविश्वविद्यालयः, रामटेक्

Suggested equivalent online courses:

- 1.sanskrit.inira.fr/
- 2.learnsanskrit.cc/index
- 3.sanskrit.samskrutam.com
- 4.swayam.gov.in

भाग- द अनुशासितानां मूल्याङ्कनविधिः

अनुशासितानां मूल्याङ्कनविधिः- लिखितपरीक्षा, आन्तरिकमूल्याङ्कनम्, साक्षात्कारविधिः, वाग्व्यवहारविधिः, वस्तुनिष्ठप्रश्नः, लघुत्तरीयप्रश्ननिर्माणेन भविष्यति

सम्पूर्णाङ्कः: 100

सततव्यापकमूल्याङ्कनम् अङ्कः (CCE) 40

विश्वविद्यालयीय परीक्षा (UE) 60

समयः : 03:00 घण्टा

आन्तरिकमूल्याङ्कनम् सततव्यापकमूल्याङ्कनम् अङ्कः (CCE):	कक्षा परीक्षणम् Assignment/ प्रस्तुतिकरणम् सम्पूर्णाङ्काः	40
आकलनम् : विश्वविद्यालयीयपरीक्षा	अनुभाग अ – पञ्च बहुविकल्पीयप्रश्नाः (प्रत्येकं पञ्चाशत् शब्दाः) (50)	5 × 1= 5
	अनुभाग ब – पञ्च लघुत्तरीयप्रश्नाः (प्रत्येकं द्विशतशब्दाः) (200)	5 × 3= 15
	अनुभाग स –पञ्च दीर्घोत्तरीयप्रश्नाः (प्रत्येकं पञ्चशतशब्दाः) (500)	5 × 8 =40
	सम्पूर्णाङ्कः	60

विभागाध्यक्ष
वेद एवं व्याकरण विभाग
महर्षि पाणिनि संस्कृत एवं वैदिक विश्वविद्यालय
उज्जैन (म.प्र.)

भाग-अ परिचयः			
1.	पाठ्यक्रमस्य कूटः - CC3	विषयकूटः - VVNY403	सत्रम् -2022
2.	शीर्षकः	सर्वदर्शनसङ्ग्रहः (तृतीयप्रश्नपत्रम्)	
3.	पाठ्यक्रमस्य प्रकारः (कोर कोर्स/ इलेक्टिव)	मुख्यविषयः:(core course)	
4.	पूर्वापेक्षा (Pre-requisite) (If any)	1. महर्षिपाणिनिसंस्कृतवैदिकविश्वविद्यालयस्य आचार्यनव्यव्याकरणतृतीयसत्रार्द्धपरीक्षोत्तीर्णः।	
5.	पाठ्यक्रमस्य अध्ययनोपलब्धिः (Course Learning Outcomes (CLO))	1. सप्तपदार्थानां एवं षोडशपदार्थानां सम्यक् ज्ञानं । 2. साङ्ख्ययोगदर्शनयोः जैमिनीयशाङ्करदर्शनयोश्च सिद्धान्तस्य ज्ञानं भविष्यति।	
6.	क्रेडिटमानम्	5	
7.	पूर्णांकाः:-	100	उत्तीर्णाङ्काः:-35
भाग-ब, पाठ्यक्रमस्य विषयवस्तु			
व्याख्यानस्य सम्पूर्णसङ्ख्या (प्रतिसप्ताहं पञ्चकालांशाः) सम्पूर्णव्याख्यानकालः-षष्टिहोरात्मकः (60 hours)			
Unit	विषयः	अङ्कः	
Unit 1 वैशेषिकदर्शनम् न्यायदर्शनञ्च । Objective –अत्र न्यायवैशेषिकदर्शनयोः प्रमेयप्रमाणतत्त्वाणाञ्च विचारः वर्तते।		12	
Unit 2 जैमिनीयदर्शनम्, व्याकरणदर्शनम् । Objective –अत्र जैमिनीयव्याकरणदर्शनयोः प्रमेयप्रमाणतत्त्वाणाञ्च विचारः वर्तते।		12	
Unit 3 साङ्ख्यदर्शनम् । Objective –अत्र साङ्ख्यदर्शने प्रमेयप्रमाण-पञ्चविंशतितत्त्वाणाञ्च विचारः वर्तते।		12	
Unit 4 योगदर्शनम् Objective –अत्र योगदर्शने प्रमेयप्रमाण-षट्विंशतितत्त्वाणाञ्च विचारः वर्तते।		12	
Unit 5 शाङ्करदर्शनम् Objective –अत्र शाङ्करदर्शने प्रमेयप्रमाणतत्त्वाणाञ्च विचारः वर्तते।		12	
भाग-स अनुशंसिताध्ययनसंसाधनानि पाठ्यपुस्तकानि, सन्दर्भग्रन्थाः, अन्यसंसाधनानि			
अनुशंसित सहायकपुस्तकानि/ग्रन्थाः/अन्यपाठ्यसंसाधनानि/पाठ्यसामग्री-			
1. माधवाचार्य – सर्वदर्शनसङ्ग्रह प्रो. उमाशङ्कर ऋषि शर्मा -चौखम्बाविद्याभवन वाराणसी, उ.प्र.			
2. माधवाचार्य – सर्वदर्शनसङ्ग्रह डां माधव जनार्दन रटाटे द भारतीय विद्या प्रकाशन वाराणसी			
Suggested equivalent online courses:			
1.sanskrit.inira.fr/ 2.learnsanskrit.cc/index 3.sanskrit.samskrutam.com 4.swayam.gov.in			
भाग- द अनुशंसितानां मूल्याङ्कनविधिः			

अनुशासितानां मूल्याङ्कनविधिः- लिखितपरीक्षा, आन्तरिकमूल्याङ्कनम्, साक्षात्कारविधिः, वाग्व्यवहारविधिः,
वस्तुनिष्ठप्रश्नः, लघूत्तरीयप्रश्ननिर्माणेन भविष्यति ।

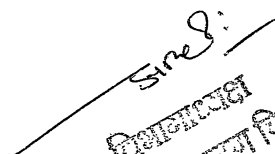
सम्पूर्णाङ्कः: 100
सततव्यापकमूल्याङ्कनम् अङ्कः (CCE) 40
विश्वविद्यालयीय-परीक्षा (UE) 60
समयः : 03:00 घण्टा

आन्तरिकमूल्याङ्कनम् सततव्यापकमूल्याङ्कनम् अङ्कः (CCE)	कक्षा-परीक्षणम् Assignment/ प्रस्तुतिकरणम्	
	सम्पूर्णाङ्कः	40
आकलनम् : विश्वविद्यालयीयपरीक्षा	अनुभागः (अ) – पञ्च बहुविकल्पीयप्रश्नाः (प्रत्येकं पञ्चाशत् शब्दाः) (50)	5 × 1 = 5
	अनुभागः (ब) – पञ्च लघूत्तरीयप्रश्नाः (प्रत्येकं द्विशतशब्दाः) (200)	5 × 3 = 15
	अनुभागः (स) – पञ्च दीर्घोत्तरीयप्रश्नाः (प्रत्येकं पञ्चशतशब्दाः) (500)	5 × 8 = 40
	सम्पूर्णाङ्कः	60

विश्वविद्यालयः
विभागाध्यक्ष
वेद एवं व्याकरण विभाग
महर्षि पाणिनि संस्कृत एवं वैदिक विश्वविद्यालय
उज्जैन (म.प्र.)

भाग-अ परिचयः			
1.	पाठ्यक्रमस्य कूटः - CC4		सत्रम् -2022-2023
2.	शीर्षकः	VVNY 404 व्याकरणशास्त्रीयनिबन्धः (चतुर्थप्रश्नपत्रम्)	
3.	पाठ्यक्रमस्य प्रकारः (कोर कोर्स/ इलेक्टिव)	मुख्यविषयः:(core course)	
4.	पूर्वापेक्षा (Pre-requisite) (If any)	1. महर्षिपाणिनिसंस्कृतवैदिकविश्वविद्यालयस्य आचार्यनव्यव्याकरणतृतीयसत्रार्द्धपरीक्षोत्तीर्णः।	
5.	पाठ्यक्रमस्य अध्ययनोपलब्धिः (Course Learning Outcomes (CLO))	1. शाब्दबोधप्रक्रियायाः परिज्ञानम्भविष्यति। 2. व्याकरणशास्त्रपरम्परायाः परिज्ञानम्भविष्यति। 3. पारिभाषिकशब्दावल्याः परिज्ञानम्भविष्यति।	
6.	क्रेडिटमानम्	5	
7.	पूर्णाङ्काः	100	उत्तीर्णाङ्काः-35
भाग-ब, पाठ्यक्रमस्य विषयवस्तु			
व्याख्यानस्य सम्पूर्णसङ्ख्या (प्रतिसप्ताहं पञ्चकालांशाः) सम्पूर्णव्याख्यानकालः-षष्टिहोरात्मकः (60 hours)			
Unit	विषयः	अङ्काः	
Unit 1 महाभाष्यस्य मुख्य-गौणप्रयोजनानि			
Objective –पञ्चमुख्याणां त्रयोदशगौणप्रयोजनानां ज्ञानं भवति।		12	
Unit 2 वैयाकरणसिद्धान्तकल्पतरु इति ग्रन्थस्थधात्वर्थविचारः।			
Objectives - वैयाकरणमते धात्वर्थः क इति परिचयेन सह पारिभाषिकफलव्यापारयोर्लक्षणज्ञानसम्पादनम्, आख्यातार्थः कः इति ज्ञानेन सह क्व फले आश्रयान्वयः क्व च व्यापारे इत्यादिविषयकज्ञानसम्पादनम्। मीमांसकनैयायिकमतखण्डनपुरस्सरं धातोर्व्यापारवाचित्वसंस्थापनम्। व्यापारस्य धात्वर्थत्वे प्रमाणान्तराणां ज्ञानम्। व्यापारस्य धातुवाच्यत्वसाधकप्रमाणज्ञानेन सह कारकाणां व्यापारे (भावनायां) एव अन्वये प्रमाणोपन्यासज्ञानसम्पादनम्। कारकाणां क्रियानन्वयस्वीकारः दोषयुक्तः तेन कर्त्रादौ विहितानामिन्यादीनामपि क्रिययैवान्वय इति प्रतिपादनेन प्रकरणान्ते धातोरेव भावना वाच्या नाख्यातप्रत्ययेन इति ज्ञानम्।		12	
Unit 3 वैयाकरणसिद्धान्तकल्पतरु इति ग्रन्थस्थलकारार्थसुबर्थविचारः			
Objectives - वैयाकरणमते लकाराणां कः अर्थः? इत्यादि प्रत्येकं लकारस्य अर्थविशेषस्य मतमतान्तरनिरूपणपुरःसरं विस्तरेण परिचयः। सप्तविभक्तीनां विशिष्य के के अर्थाः इति प्रत्येकं विभक्तेः अर्थनिरूपणेन नैयायिकादीनां मतानि संदूष्य वैयाकरणसिद्धान्तस्य परिचयः।		12	
Unit 4 मुख्याः परिभाषाः			
Objective – उभयगतिरिह भवति, यदागमास्तदुणीभूतास्तद्ग्रहणेन गृह्यन्ते, यत्रानेकविधमान्तर्यं तत्र स्थानत आन्तर्यं बलीयः, गौणमुख्ययोः मुख्येसम्प्रत्ययः, सन्निपातलक्षणविधिरनिमित्तस्य तद्विधातस्य, पूर्वं ह्यपवादा अभिनिविशन्ते पश्चादुत्सर्गाः, प्रातिपदिकग्रहणे लिङ्गविशिष्टस्यापि ग्रहणम्, लक्षणप्रतिपदोक्तयोः प्रतिपदोक्तस्यैव ग्रहणम् सकृद्गतौ विप्रतिषेधे यद् बाधितं तद् बाधितमेव, गतिकारकोपपदानां कृद्धिः सह समासवचनं प्राक् सुबुत्पत्तेः, असिद्धं बहिरङ्गमन्तरङ्गे इति परिभाषाणां ज्ञानं भवति।		12	
Unit 5 वैयाकरणसिद्धान्तकल्पतरु इति ग्रन्थस्थस्फोटवादविमर्शः		12	

Objectives – स्फोटः, स्फोटभेदाः, पदस्फोटः वर्णस्फोटः अखण्डपदवाक्यस्फोटाः जातिस्फोटस्यैव मुख्यता इत्यादीनां विचरणा विहिता।		
भाग-स अनुशंसिताध्ययनसंसाधनानि पाठ्यपुस्तकानि, सन्दर्भग्रन्थाः, अन्यसंसाधनानि		
अनुशंसितसहायकपुस्तकानि/ग्रन्थाः/अन्यपाठ्यसंसाधनानि/पाठ्यसामग्री- 1.संस्कृतसाहित्येतिहासः आचार्यलोकमणिदहालः चौखम्बा विद्याभवन वाराणसी, उ.प्र. 2.व्याकरण शास्त्र का इतिहास श्री युधिष्ठिर मीमांसक बहालगढ, सोनीपत, हरियाणा 3.काशी की पाण्डित्य परम्परा आ. बलदेव उपाध्याय ,चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन ,वाराणसी 4. प्रो.अशोक चन्द्र गौड चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन ,वाराणसी 5. वैयाकरणसिद्धान्तकल्पतरुः, डॉ. पङ्कजकुमारव्यासः, कविकुलगुरुकालिदाससंस्कृतविश्वविद्यालयः, रामटेक		
Suggested equivalent online courses: 1.sanskrit.inira.fr/ 2.learnsanskrit.cc/index 3.sanskrit.samskrutam.com 4.swayam.gov.in		
भाग- द अनुशंसितानां मूल्याङ्कनविधिः		
अनुशंसितानां मूल्याङ्कनविधिः- लिखितपरीक्षा, आन्तरिकमूल्याङ्कनम्, साक्षात्कारविधिः, वाग्व्यवहारविधिः, वस्तुनिष्ठप्रश्नः, लघूत्तरीयप्रश्ननिर्माणेन भविष्यति । सम्पूर्णाङ्कः: 100 सततव्यापकमूल्याङ्कनम् अङ्कः (CCE) 40 विश्वविद्यालयीय-परीक्षा (UE) 60 समयः : 03:00 घण्टा		
आन्तरिकमूल्याङ्कनम् सततव्यापकमूल्याङ्कनम् अङ्कः (CCE)	कक्षा-परीक्षणम् Assignment/ प्रस्तुतिकरणम् सम्पूर्णाङ्कः: 40	
आकलनं विश्वविद्यालयीयपरीक्षा	अनुभागः (अ) – पञ्च बहुविकल्पीयप्रश्नाः (प्रत्येकं पञ्चाशत् शब्दाः) (50)	5 × 1= 5
	अनुभागः (ब) – पञ्च लघूत्तरीयप्रश्नाः (प्रत्येकं द्विशतशब्दाः) (200)	5 × 3= 15
	अनुभागः (स) – पञ्च दीर्घोत्तरीयप्रश्नाः (प्रत्येकं पञ्चशतशब्दाः) (500)	5 × 8 =40
	सम्पूर्णाङ्काः	60

 विभागाध्यक्ष
 वेद एवं व्याकरण विभाग
 पाणिनि संस्कृत एवं वैदिक विश्वविद्यालय
 जजैन (उ.प्र.)